

PÁPAI KOLLÉGIUMI LAPOK

A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADEMIA DIÁKÚJSÁGA

MEGJELENIK MINDEN HÓNAPBAN

FŐSZERKESZTŐ: Sárközi Gergely Antal, PRTA
Szerkesztőség elérhetősége: pklujtag@gmail.comTÁRSSZERKESZTŐ: Dörömbözi Alex, PRTA
A lapot érintő minden közlemény hozzájuk küldendő.

V. ÉVFOLYAM 1. SZÁM. 2020. JANUÁR.

HISZEK! SEGÍTS A HITETLENSÉGEMEN!

Írta: Halász Noémi

Lekció: Zsid 11

Textus: Mk 9,24

Kedves Testvéreim! Hívek és hívők!

Az év igéje a Losungból ez a mondat: „*Hiszek! Segíts a hitetlenségemen!*” Az új év elején (bár az egyházi év az adventtel kezdődik) találgatásokba, tervezésekbe kezdünk arról, hogy mi vár ránk, mit hoz az ismeretlen jövő, mit tanulunk majd, miben és hogyan hív és vár magához Isten. Ez az Ige egyszerre biztatás és egyszerre éves program, nevezzük ezért már így előre a Hit évének.

Csüggedés, csalódottság, sikertelenség, vitatkozás, értetlenkedés – ennek a tapasztalatnak a kellős közepén ér oda Jézus a megdicsőülés hegyéről három tanítványával. A megérkezés pillanatában a vitatkozó írástudók vehemens érvelésébe csöppen, mely valószínűsíthetően arról folyik, hogy honnan van a meggyógyítandó fiú betegsége, vajon gyógyítható-e pusztán szóval Jézus nevében, és vajon Jézus milyen hatalommal cselekszi ezeket a törvény tiltása ellenére. Jézus ismét, mint oly sokszor, akkor érkezik, ahol Róla úgy van szó, hogy Ő nincs ott, hogy a teológiai viták nélküle és Szentlelkének bátorítása és ereje nélkül zajlik, pusztán szócsata, hatalmi vita lesz belőle, életadó áldott Szó helyett, mely gyógyítani képes. Az írástudók már elnémulnak Jézus közelében. Szokott módszerük, hogy a tanítványokat Jézusról akkor kérdezik, hogy miért „*eszik és iszik vámszedőkkel és bűnösökkel együtt*”, amikor nincs ott, és Jézust vonják félre, hogy tanítványainak megintására kérik, hiszen kalászt szedtek szombaton, vagy mosatlan kézzel ettek az asztalnál. Vajon hogyan játsszák ki velünk, tanítványokkal szemben Jézust, számon kérve rajtunk sokszor az elnézést, a szeretet parancsolatát, a teológiai és egyházi törvénybeli rendet anélkül, hogy Jézus evangéliumának lényegiségét is belevinnék a vitába? Anélkül, hogy az evangélium célja felől, hogy „*tegyetek tanítványokká minden népet*” felől kezdenének bele egy-egy párbeszédbe. Hogy meglátnánk a teológiai és egyéb sokszor tényleg lényeges kérdések felvetésekor azt, akiről a szó folyik, itt, igénk jelen esetében a szenvedő gyermeket és apát, aki értetlenül és türelmetlenül,

csüggedten áll valahol a tömegben, és várja a gyógyulást. Az embert, az Istent. Az első rendszeres megfogalmazása református hitünknek Kálvin János Institutioja nem véletlenül igemagyarázat, igehirdetés, párbeszéd a megbetegedett, akkori egyházi-társadalmi valósággal, szereplőkkel, mely a jelen körülmények közt bontja ki az örök Isten mindig jelenvalóságát, és nem a katolikus dogmarendszerekhez hasonlítható jól felépített és emberi logikai magyarázatok szép katedrálisa, ahol a rendszeren belül van helye mindennek. Isten útmutatásaként jeleníti meg a teológiai gondolkodás sarokpontjait, azokhoz szólva, akik hallgatják. Az igemagyarázataiban, dogmatikájában először Jézust kérdezi Önmagáról, és a tanítványokat arról, amit önmagukról tudhatnak Jézusban. Az írástudók tehát nem kiáltanak, csak a vérbeli teológusok, akik tudják, hogy „*semmilyen teológia nem lehet elvont*” (Vályi Nagy Ervin): Hiszek! Segíts a hitetlenségemen!

Megérkezésekor a tanítványok csalódottan kérdezik, hogy vajon mi hiányzott a régen jól bevált gyógyító-módszer hatékonyságának érvényesüléséhez. Hiszen nemrég még 72-en üzték ki kettésével szertejárva Jézus nevében az ördögöket, és akkor még működött. Most miért nem sikerült? Ennek a módszertani kérdését feszegeti a az Acta 19,11-20 is, amikor „*A gonosz lélek azonban így válaszolt nekik: Jézust ismerem, Pálról is tudok, de ti kik vagytok?*” (15. vers) Vajon nekünk miért nem sikerül ma ugyanazt, ugyanazzal az eredménnyel felmutatni, mint más sikeresebb prédikátoroknak, teológusoknak, gyógyítóknak, lelkészeknek, tanároknak? Vajon miért és hogyan élhetem át és túl azt, hogy egyszer van ugyanannak a szónak és tettnek látható eredménye, máskor pedig nincs, és mennyire múlik rajtam, a belső kapcsolódásomon, a hitem érzékenységén az, hogy nemcsak az életemben, hanem a szolgálatomban is megfelelő gyümölcsök látszanak, sőt, más emberekhez hatékonyan és életükben változást hozva szóljak vagy tegyek? Van, amikor nem elég a módszer, jóllehet ismernünk kell a működő közösségek életre vezetésének alapjait. A Bibliában több sikeres projekt is van: Bábel tornya, aranyborjú, mely emberi összefogás eredménye és nagyszabású-isteni cél kimondásával indul. Mindenkét esetben Isten belép, leszáll, lenéz a történet szereplőire, és „*amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?*” (Lk 18,8) Az istenfogyatkozás nehéz óráiban, tudunk-e várni arra, aki Eljövendő? A tanítványok, mint az apa, miért nem kiáltanak fel, hogy „*Hiszek! Segíts a hitetlenségemen!*”?

A tömeg megdöbbenve fut hozzá – összerezzenek, mint a rajtakapott gyermek, aki épp nem egyenes úton jár, és gyorsan odaszaladnak hozzá. Ez a döbbenet, a kiugrás a Jézus-nélküliségből, a jelek és csodák hajhászása, a futkosás a megoldások után, még nem vezeti őket a hitre, ők sem kiáltanak fel.

Az apa az utolsó esélyhez ért. Jézus tehet valamit. Túl a gondolati-elméleti lehetőségeken, a tanítványok próbálkozásain, a tömeg vonzásán és várakozásán. Túl önmaga kimerült és feszült idegeinek csalóka játékán, túl az aggódáson, túl a lemondáson, hogy a gyermek meg fog halni, túl a tapasztalaton, a kétség érzésein, a mindent megpróbáló akaraton, túl a körülményeken. Hatodik érzékszervével látja azt, aki hisz, és akinek minden lehetséges. Érzékeli a láthatatlant: a bizalom végső és alapvető forrásából táplálkozik és ízleli Isten jóságát, aki jelen van. Mert az apa meggyógyult abban a pillanatban. Aki hallja, hogy neki szól, hogy őt bátorítja a hit mozdulatára: Már rólad van szó. Ha hiszel, meglátod az Isten Országát. Ugrás a semmibe (Kierkegaard). Mint az először fészkből kiszálló madárfióka, mint a pálma, kire terhet raknak, hogy sudárrá nőjön, mint a

sugaras úszójú lazac, aki édesvízből úszik a tenger felé, és közben átváltozik sós vízi élőlényé – tegyük meg ezt a lépést ismét, közeledjete Istenhez, és Ő közeledni fog hozzátok. Tegyük meg ebben az évben újra és újra a hit merész tettét: hogy amikor halljuk, kövessük a módszereken, az emberi logikán, a csodaváráson túl az imádság bizalmas párbeszédében és a szüntelen gyógyító Krisztusban erősödjön meg hitünk – hiszen semmi sem lehetetlen annak, aki hisz. Ámen.

A Szerző a Teológiai Akadémia öregdiákja, a Fonyód-Balatonfenyvesi Református Missziói Egyházközség lelkipásztora.

AZ ÚRVACSORA (EUCHARISTIA) JELENTŐSÉGE

Írta: Dr. Németh Tamás

Az úrvacsora kérdésében soha nem lesz teljes tanbeli egység egyfelől azért, mert a Krisztussal való közösség nem leírható, misztérium, azaz titok marad, másfelől azért mert meghatározza a gondolatainkat az a lelki élmény, amellyel az úrvacsorát vesszük. Kálvin így mondja: *„Amennyiben valaki a jelenlét módjáról kérdez, nem szégyellem beismerni, hogy magasztosabb ez a titok, hogysem képes lennék értelmekkel felfogni, vagy szavakkal kifejezni, és őszintén szólva, inkább tapasztalom, mint értem. Ezért minden ellentmondás nélkül elfogadom Isten igazságát, amelyben biztonságosan megnyugszom. Krisztus kijelenti: az ő teste lelkemnek eledele, vére pedig itala”* (Institutio 4.17.32.). Az úrvacsorát, eucharistiát tehát röviden úgy lehetne meghatározni, hogy az a Jézus Krisztus által szerzett olyan sákramentum (mysterium), amelyben a kenyér megtöretik és a szőlő gyümölcse kitöltetik Krisztus engesztelő áldozatának hálás emlékezetére, és aki elfogadja, él vele, a Szentlélek által adott sákramentumi áldás folytán Krisztus testének és vérének, valamint az eljövendő teljes üdvösségnek bizonyossága, megtapasztalása lesz (Vö. Ostehaven, M.E.: Az egyház hite. 169). Ez a definitív megfogalmazás több kérdést is felvet. Először azt, hogyan kell értenünk a szereztetési ígéretet, másodsor, miképpen vették és élték át az úrvacsora ajándékát az ősegyház gyülekezetei, harmadsor, hogy milyen vitás kérdések merültek fel a reformáció idején, végül pedig azt, hogy miképpen értsük és éljük át ezt a titkot ma.

Az első probléma az, hogy a szereztetési ígék nem egységesek. Magát az utolsó vacsorát megzavarja az a körülmény, hogy ekkor jelenti ki Jézus a közöttük lévő árulót, és hagyja el Júdás a vacsorát. Valami fenyegetettség telepszik rá a tanítványokra, amit a János evangéliuma különösen érzékeltet (Jn 13,21). Lukácsnál is érzékeltetett ez a kettősség, hogy az Egyiptomból való szabadulás ünnepét, a páskát, vágyva vágyta Jézus megünnepelni tanítványaival a szenvedése előtt, a hamarosan bekövetkező halála előtt. Másfelől megszólal az eljövendő teljes üdvösség érzékeltetése is, a beteljesedés Isten országában, *„örökségül adom nektek az országot, ahogyan az én Atyám is nekem adta azt; hogy egyetek és igyatok az én asztalomnál az én országomban, és trónszékekbe ülve ítéljétek Izrael tizenkét törzsét”* (ott van röviden Máténál és Márknál is, Mt 26,29; Lk 22,18,28-30; Mk 14,25). Az utolsó vacsorát követően megszólal a szabadság öröme, a

tanítványok ugyanis a vacsora után „*elénekelték a (a hálaadó) zsoltárokat*”, így mentek ki az Olajfák hegyére. Bármennyire is hozzátartoztak ezek a páska liturgiájához, az úri szent vacsora nem folytatása a páskának, „*nem javított kiadása, nem magasabb fejlődési foka, hanem vele szemben a más, az új, az igazi; ígérethez a beteljesedés*” (Ravasz L.: Az Újszövetség magyarázata I. 206).

A szereztetési Ige Márknál a legrövidebb, csak annyi hangzik el „*ez az én testem*”, „*ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik*”; Máté hozzáteszi, hogy „*sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára*”. Lukács kiegészíti a kenyér adását azzal, hogy „*tiérettetek adatik*”, a bor adásánál is személyesebb a hangvétele, „*tiérettetek ontatik ki*”. A Pál apostol által leírt szereztetési Ige, amit úgy kezd, hogy az „*Úrtól vette*”, mindazokat tartalmazza, amelyeket az evangéliumok, de a beteljesedésre csak egészen kis utalást találunk: „*az Úr halálát hirdessétek, amíg eljön*” (1Kor 11,26). Az öskeresztyén gyülekezetekben az úri szent vacsorában természetes módon kapcsolódott össze Krisztus feltámadása, a feltámadott jelenlétében ünnepelt eucharisziával (hálaadás). „*A feltámadott Úr jelenléte az agapén (szeretetvendégségen) egyrészt úgy érvényesült, mint a feltámadás történeti tényének emléke; másrészt mint annak az aktuális ténynek a megtapasztalása, hogy az Úr láthatatlan módon eljön a kenyér megtörésére összegyűlt hívek közé, harmadsorban pedig eszkatologikus távlatot is kapott, mivel így gondolkodtak: az Úr megjelent az övéinek, miközben ettek (Lk 24,30-32), megjelenik a kultikus étkezésben, és meg fog jelenni majd a messiási lakomán is*” (Jel 3,20). [Vö. Cullmann, O.: Die Bedeutung des Abendmahls im Urchristentum. In. Vorträge und Aufsätze (1925-1962) 515]. Az úrvacsorában hitünk szerint Krisztus nem száll le az elemekbe, hanem találkozik az övéivel. Kálvin arra teszi a hangsúlyt, hogy ez a találkozás a teljes, dicsőséges Krisztussal (totus Christus) való találkozás, amely egyfelől személyes élmény, másfelől viszont a gyülekezet közösségének, legbelső egységének kifejeződése. Az öskeresztyén gyülekezetekben „*házanként megtörték a kenyeret, örömmel és tiszta szívvel részesültek az ételben*” (ApCsel 2,46). Később az üldözött gyülekezetek titkos összejöveteleiken tették meg ugyanezt.

A keleti keresztyénségben az eucharisztia misztériuma nem teljesen a jegyekhez kötött. Ők is vallják, hogy változás történik a jegyekkel, de ez a változás a Szentlélekért való könyörgés (epiklézisz) folytán és nem a szereztetési igék elmondásával következik be. A nyugati keresztyénség legnagyobb tanítója Augustinus tanítása inspirálta a reformátori gondolkodást, aki Krisztus valóságos lelki jelenlétéről beszélt, azonban az ötödik századtól egyre inkább a cselekményben résztvevő látható elemek szentségére tevődött át a hangsúly. A 9. században Radbertus azt írja, hogy a szereztetési igék olvasásakor csoda megy végbe. A kenyér és a bor jegyei Krisztus valóságos testévé és vérévé változnak át. A vele vitatkozó Ratrammus, Augustinus álláspontján volt, de az egyházi gyakorlat mégis Radbertust támogatta. A 11. századi misztikusok, közöttük Berengár azt tanította, amit később Kálvin is, hogy a Krisztus teljessége (totus Christus) adatik az úrvacsorában, a jegyek viszont változatlanok maradnak s csak jelképezik Krisztus testét és vérét, akivel a hívő ember belsőképpen egyesül (Vö. Osterhaven, M.E.: Az egyház hite. 158). A nyugati egyház hivatalos tanítása már 1059-től tartalmazta a jegyek átváltozását, de maga a transsubstantiatio kifejezés csak 1215-től jelenik meg a zsinati aktákban (IV. Lateráni zsinat). Aquinói Tamás teológiájában a kenyér és a bor lényege (substantia) megváltozik, Krisztus valóságos teste és vére lesz, de járulékos részei (akcidens) megmaradnak (íz, szag, állag).

A reformációt megelőzően is sok középkori teológus a dicsőséges Krisztussal való közösséget hangsúlyozta. Ezt tette Pierre d' Ailly is, aki kijelentette, hogy a jegyeket hittal magához vevő ember felül kell, hogy emelkedjék az érzékek világán. Arra épített, amit Jézus Krisztus mondott a János evangéliuma 6,63. versében: „*a Lélek az, aki életre kelt, a test nem használ semmit: azok a beszédek, amelyeket én mondtam nektek: Lélek és élet*”. A reformáció kálvini ága nem akart minden áron újíttani, szándéka a Szentírásra épülő tiszta tanítás megtalálása volt. Ezért hangsúlyozza a Krisztussal való egyesülés misztériumát, összekapcsolva a jelet, amelyek a jegyek, és a jelzett dolgot, tehát a Krisztussal való közösség sőt egység titkát.

Kálvin egyetértett Lutherrel abban, hogy a sákramentumban valóban vesszük Krisztus testét és vérét, de lelki módon értelmezte, mert az utolsó vacsorán sem a fizikai táplálás volt a középpontban. Az eucharistiára nekünk van szükségünk, az eucharistia eszköz, amely által Krisztus magát közli velünk. A Szentlélek titkos működése folytán Krisztus az ő valóságának lényegében (substantia) részeltet minket. A gyermekeknek készült Genfi káté arra a kérdésre, hogy mi a sákramentum, így felel: „*az irántunk való isteni jóakarathoz külső bizonyítéka, amely látható jeggyel lelki kegyelmi ajándékokat ábrázol, hogy elpecsételje szívünkben az Isten ígéreteit és így ezeknek igaz volta annál jobban megerősíttessék*” (Kálvin J.: A genfi egyház kátéja. 62). Azt mondja továbbá, hogy Krisztus az úrvacsora rendelésével „*az örök élet reménységére*” tanít minket. Valamint a vele való egyesülés által leszünk Krisztusnak, ami fejünknek tagjaivá. Már az evangélium által is közöltetik velünk Krisztus, de az úri szent vacsora még jobban megmutatja, „*hogy ő az élő kenyér, amely a mennyből alászáll, hogy táplálja lelkeinket; mi vele egyek vagyunk, mint ő egy az Atyával*” (Kálvin J.: A genfi egyház kátéja. 69). A kenyér és a bor jegye azért adatik, hogy biztosan tudjuk, Krisztus engesztelő halála ránk vonatkozik. A kenyér és a bor nemcsak jelkép, hanem annak bizonyossága, hogy „*Krisztus maga az igazság, tehát a legkevésbé sem kétséges, hogy azokat az ígéreteket, amelyeket ott ad nekünk, egyúttal be is teljesíti és az alakzatokhoz hozzáadja a maga valóságát. Ez oknál fogva nem kételkedem, hogy amint a szent igékkel tanúsítja, úgy valóban részeseivé is tesz állagának, hogy vele egy életre forrjunk össze*” (Kálvin J.: A genfi egyház kátéja. 70). Az úri szent vacsora a keresztségben megkapott szövetség megújítása, amelyben azt éljük át, hogy Isten mennyei Atyánk és mi gyermekei vagyunk Krisztus által. A református szemlélet szinte szó szerint tükrözi az a bibliai verset, amelyből az eucharisztia fogalmát vesszük: „*Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? Mivel a kenyér egy, mi is mindannyian egy test vagyunk, mert mindannyian az egy kenyérből részesedünk*” (1Kor 10,16-17).

A magyar reformátusság az úrvacsoráról eleinte nem kálvini értelemben tanított, Szegedi Kis István és Méliusz Péter úrvacsorai tanítása közelebb állt Bullinger tanításához, mint Kálvinéhoz. Hozzánk a puritán mozgalom hozta el Kálvin tanítását a Westminsteri Hitvallás közvetítésével. Ott ezt olvassuk. „*A méltó úrvacsorázók, akik e sákramentum látható jegyeiben külsőleg részesülnek (1Kor 11,28), ugyanakkor belsőleg is hit által, valóságosan és ténylegesen, de mégsem testileg, érzékelhetően, hanem lelki módon veszik magunkhoz és táplálkoznak a megfeszített Krisztussal és halálának megannyi áldásával. Krisztus teste és vére ugyanis nem érzékelhető módon vagy testileg látható meg a kenyér és a bor jegyeiben, velük összekapcsolva*

vagy azok alatt. E rendelkezésben a hívő ember hite számára, bár lelki módon, mégis annyira valóságosan jelen vannak (tudniillik Krisztus teste és vére), amennyire érzékszervei számára maguk a jegyek felfoghatók” (1Kor 10,16) (Westminsteri hitvallás. F. Nagy A. 182).

Végül arra a kérdésre kell válaszolnunk, hogy az eucharistia, az úri szent vacsora, ha Isten az Ő Szentlelkével vezet minket, miért volt és maradt a keresztyén felekezetek lelki életének középpontjában és hogyan élhetjük át ma. Azért, amiért a gyermek is mást él át akkor, amikor a szülő kézen fogja és vele megy egy úton, és mást él át akkor, amikor egy beszélgetés után átöleli. A keresztyén úrvacsorában azt éljük át, hogy szövetségben, közösségben és egységben vagyunk Jézus Krisztussal, kereszttáldozata ajándékával, s ezen keresztül a mennyei Atyával. Szövetségben, mert lehajolt hozzánk, közösségben, mert a lelkünk az Ő Lelkével beszél, és a megvallott bűneinket Krisztus áldozatáért teljesen megbocsátotta, valamint egységben, mert amíg a jegyeket testileg magunkhoz vesszük, s az egészen a miénk lesz, lelkünk már a mennyei vendégség ízeit érezheti, betöltekezve a Szentlélek által szeretettel örömmel és békességgel. Ezért van az, hogy amikor elmennek a hívek az úr szent asztalától, mennyei öröm sugárzik az arcukról.

A Szerző református lelkipásztor, egyetemi tanár, a PRTA rektora.

AZ ÚRVACSORA AZ ELSŐ SZÁZADI VALLÁSI VILÁGBAN

Írta: Jaap Doedens

Az első századi Római Birodalomban a városállamok és így a tágabb birodalmi társadalom összekötő ereje a *religio* volt. A *religio* szó etimológiáját többféle módon magyarázzák, de az ókorban már elfogadott volt az a magyarázat, hogy a szó a *religare* igéből származott, amely azt jelenti, hogy „összekötni”.¹ S valóban, a vallás, a *religio*, a társadalmat összekötő cementként szolgált. Ez főként a császárkultusz idején volt így. Ez volt ugyanis a birodalom zseniális lépése a vallások sakktabláján; ha az emberek maga a birodalmat és annak legmagasabb képviselőjét imádják, akkor már alig kell félni széthúzástól és fellázadástól. És volt is ok arra, hogy mindenki tisztelje a római birodalmat, mint olyant. Hiszen Augustus volt az a császár, aki egy polgárháborúkkal tele évszázad után elhozta a várva várt békét.² A híres *Pax Romana*-nak megvolt természetesen a saját ára, de mégis jólétet és prosperitást hozott sok embernek. Akkor is, ha a legalsó rétegek nem annyira profitáltak ebből a jólétből, mégis lefelé csöpögött ennek az eredménye az legszegényebb rétegek felé.

1 Servius, Lactantius, és Augustinus visszavezették a *religio* szót a *religare* igére, Cicero inkább a *religere* igére gondolt, ami annyit jelent, mint „újra olvasni”, „elismételni”. Ld. N. T. WRIGHT (2013): *Paul and the Faithfulness of God*, Christian Origins and the Question of God 4, Fortress, Minneapolis. 247.

2 Mint a költészetbe öltözött politikai propaganda VERGILIUS 4. Eklogájában: „*Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum desinet ac toto surget gens aurea mundo*” [Csak te, a most születő gyermekre, aki hozza a vaskor végét és akivel beköszönt az egész világnak az aranykor], (P. Vergilius Maro, *Eclogues*, ed. J. B. GREENOUGH, n.d., Ecloga IV, 8-9.). Lásd: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Verg.+Ecl.+4&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0056> [2020. 01. 16.]

A Római Birodalomban szereplő vallások ezért mindig nagy fesztiválokkal és sporteseményekkel voltak összekötve, vagy talán jobban mondva: a fesztivál maga volt a vallás liturgiája. Sportesemények, versenyek, zene, tánc, színházi előadások, körmenetek, nagy étkezések – ebből álltak a vallási események. Mindig kulminálva a helyi templomokban bemutatott állatáldozatokkal és italáldozatokkal. Ezek a nagyobb és kisebb ünnepek tartották össze a *polisz* lakosságát. A „vallás” az ókorban tehát teljesen más jelenség volt, mint amit az úgynevezett felvilágosodás óta hitetni akarnak – ami egyébként manapság az „*alapbeállítás*” lett, amikor vallásra gondolunk. Eszerint a vallás az, amit az ember tesz a magányával. A vallás a felvilágosodás óta ezért magánügy lett, amit ennek következtében könnyen a privát szférába lehet száműzni, illetve a templom négy fala közé kellene szorítani. Többféle állam többféle megoldást keresett erre a szétválasztásra, de alapvetően a hasonlóság az, hogy az embernek joga van vallást gyakorolni, de amikor politikáról van szó, maradjon kint a vallás. Az ókorban ez pont fordítva volt: a vallás a *polisz* összekötő eleme volt és ezért politikailag kulcsfontosságú jelenség.³ Az ókori vallás tehát nem arról szólt, hogy hogyan juthat az ember a mennyországba. De nem is arról szólt, hogy hogyan kell emberként viselkedni; erre való volt a filozófia.⁴

Éppen ezért a társadalom a keresztyének ellen fordult, mivel ők már nem vettek részt a közös vallási fesztiváloknak.⁵ Így oda lett a szociális kohézió. A nem-hellenizált zsidók többé-kevésbé kiharcoltak maguknak egy ilyen szociális „*falifülkét*”, amely egyfajta kompromisszumra épült; ők nem vettek részt a császárkultuszban, de megígérték, hogy ha nem is a császárhoz imádkoztak, attól még a császárért imádkoznak. Más kultuszokat bálványkultusznak tartottak, ezért tagadták meg az ebben való részvételt. Így mindenki nagyjából elfogadta, hogy a zsidók egy külön nép. Némelyek kigúnyolták őket emiatt, mások megcsodálták a zsidó vallást, és „*istenfélőként*” (εὐσεβής) csatlakoztak hozzájuk.⁶

Pál apostol, mint zsidó rabbi, teljesen ebben a hagyományban áll, amikor minden olyan tiszteletadást, amit nem az igazi Istennek adtak, bálványimádásnak nevez. Az apostol szerint a Római Birodalomban szereplő vallások ezért hamis kultuszok, amelyek azt a tiszteletet adták egy teremtménynek, amit valóban az élő Istennek kellett volna adni.⁷ Pál ezeket a vallásokat az ószövetségi „*szabály*” szerint látja: mindenki, aki hamis istenekben bíz, hozzájuk lesz hasonló. Van szájuk, de nem beszélnek; van szemük, de nem látnak; van fülük, de nem hallanak, van orruk, de nem szagolnak; van kezük, de nem tapintanak, van lábuk, de nem járnak.⁸ Ez annyit jelent, hogy

3 Ld. N. T. WRIGHT (2013): Im, 1330: “*The purpose of religio, watched over carefully by the various orders of priesthood who overlapped considerably with the magistrates and other civic hierarchy, was to bind the gods and the city together, to consolidate the pax deorum and, in one memorable phrase, to continue social policy by other means.*”

4 Ld. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1330: “*‘Religion’ ... was not a way of teaching people how to behave; for that you might go to the philosophers.*”

5 Vö. TACITUS, *Annales* 15.44: „*quos per flagitia invisos vulgus Chrestianos appellabat. auctor nominis eius Christus*” (akiket a nép gyűlölt az undorító viselkedésük miatt és Keresztyéneknek hívták, a Krisztus vezetőjük neve szerint). (Cornelius Tacitus, *Annales*, ed. C. D. FISCHER. Elérhető: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Tac.+Ann.+15.44&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0077> [2020. 01. 16.]

6 Ld. pl. ApCsel 10,2 (Kornéliusz).

7 Ld. pl. Róm 1,25: „*οἵτινες μετέλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεῦδει καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.*”

8 Zsolt 115,4-8; 135,15-18.

Pál szerint pontosan fordítva van a helyzet. Nem a Messiásban való bizalom teszi tönkre az emberi társadalmat, hanem a bálványimádás eredményezi ezt. Az ember hasonlónak válik ezekhez a bálványszobrokhoz. Van szeme, de már nem látja a másik embert. Van füle, de már nem hallja a nyomorult ember kiáltását. Van keze, de nem nyújtja ki kezét, hogy segítsen. Van lába, de nem siet a másik emberhez, ha támaszra van szükség. Ha az ember a teremtményt szolgálja a Teremtő helyett, akkor a végén teljesen egyedül marad, már csak önmagával találkozik, és valóban „szub-humánus” emberré válik.⁹ Tehát valóban nem a régi istenekhez való hűség az, ami biztosítja a szociális összefüggést. Inkább fordítva: a bálványimádás a végén mindig szétfeszíti a társadalmat, miközben a Messiáshoz való hűség (πίστις) által igazi közösség (κοινωνία) jön létre. Ezért Pál nem fél attól, hogy éppen a kultuszhoz tartozó terminológiát használjon. A régi hamis kultuszok számára az igazi kultusz paródiái, ugyanúgy ahogy a zsidó „vallás” ennek „iránytáblája” volt, amely előre mutatott, hogy Isten hova akarja, hogy érkezzünk.¹⁰ Karl Barth teológiája óta szokás lett lenézni a *vallás* szót. Mintha minden, ami *religio* csak emberi igyekvés volna, hogy kapcsolatba kerüljön az isteni világgal, miközben sokkal jobb lenne várni, hogy Isten kinyilatkoztatása „senkrecht von oben”, mint egy villámcsapás megérkezik. Ez az álláspont valószínűleg összefügg a reformáció korának vitáival, hogy az ember milyen módon találhatja meg Isten kegyelmét. Így a felvilágosodás óta elkezdtük használni a „vallás” szót, de az első században a *religio* nem arról szólt, hogy hogyan lehet emberi módon elérni az Istent, valamint az isteneket. Pál apostol, úgy látszik, nem annyira félt a kultusz metaforáját használni. Éppen azért, mert a hamis kultuszok paródiák voltak. És ha már parodizálni lehet valamit, akkor az igazi is valahogy létezik; nem lehet parodizálni, ami nincs. Annak ellenére, hogy a Római Birodalomban a többség azt gondolta, hogy a keresztyének embergyűlölők, Pál azt mondja, hogy az igazi kultusz a „Messiás-fesztivál”. Azt mondja, hogy „Sőt, ha italáldozatul kiöntetem (σπένδομαι) is a hitetekért bemutatott áldozatban és szolgálásban (ἐπι τῆ θυσία καὶ λειτουργία τῆς πίστεως ὑμῶν), ünnepelek, és együtt ünnepelek mindnyájatokkal (χαίρω καὶ συχαίρω πᾶσιν ὑμῖν), de ugyanígy ünnepeljétek ti is, és ünnepeljétek velem együtt” (Fil 2,17-18). Ez a mondata tele van kultuszi képekkel: az italáldozat, amely szokás szerint az áldozatra tettek, az áldozat, a „liturgia”. Tehát itt olyan képet fest az apostol, hogy a sokféle hamis kultusz helyett a Jézushoz mint Messiáshoz való hűség (πίστις) az igazi kultusz, amely össze fogja tartani az emberi társadalmat. Erre a keresztyének nagy áldozatokat hoznak, de minden ok megvan arra, hogy ünnepeljék („celebrálják” – itt a χαίρω igét ilyen módon lehetne fordítani, a kultuszi ünnepi hangulatra gondolva) ezt a Jézus-féle „fesztivált”. Mert ez az igazi. Az igazi kultusz, amely nem teszi tönkre a közösséget, hanem közösséget hoz létre, az emberek és a Teremtő között, illetve ember és ember között. Akkor is, ha ez a közösség már nem etnikai, és nem is földrajzi értelemben meghatározott közösség. De mégis egy új fajta *polis*, illetve *πολίτευμα*.¹¹ Egy külön és teljesen új

9 Ld. Róm 1,18-32.

10 Vö. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1343: “Jewish ‘religion’ was, for him, a signpost pointing forwards to this new reality. Pagan ‘religion’ was a parody of it, distorting it in line with the distorted and dehumanizing pseudo-divinities of the pagan pantheon. But ‘religion’ itself: if Paul had wanted to warn his hearers against it, he would have done better not to speak in these ways of the true sacrifice, the new priesthood, the drink-offering poured out on top of the celebratory sacrifice.”

11 Fil 3,20: „ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν”. Ld. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1332: „[F]or Paul ... those who belonged to the Messiah were a new kind

áldozat erősíti ezt a közösséget.¹² Az egyház ezzel a világ áramlatával szembe megy. S a világ ezt általában nem tűri, néha kőkemény üldözésekkel, néha gyűlölettel vagy sarokba szorítással válaszol. Érdekes módon Pál leírásai szerint az úrvacsora is beletartozhat ebbe az „újra kidolgozott” religióba. Ha a pogány vallás célja az, hogy összehozza az embereket az istenekkel és így építi a polis közösségét, de valóban az igazinak a paródiája, akkor az úrvacsora is az igazi „religio” része. Hiszen, az úrvacsora életközösséget jelent az Úr és a népe között, valamint kifejezi a közösség egységét és szentségét.¹³ Éppen amikor Pál erről beszél a korinthusi gyülekezetnek, hogy ne vegyenek részt a pogány kultuszokban, szinte „véletlenül” párhuzamot von ezen pogány kultuszok és az úrvacsora között. Ha itt nem lett volna semmiféle párhuzam, vajon mégis miért ezt hozza elő az apostol pont ebben a kontextusban? Úgy ír, mintha az úrvacsoránál lehetne látni az igazi közösséget, amit a pogány kultuszi vacsorák csak parodizálnak, a saját áldozatokkal és szociális rangsorukkal.

„Ezért, szeretteim, kerüljétek a bálványimádást! Úgy beszélek hozzátok, mint értelmes emberekhez: ítéljétek meg magatok, amit mondok. Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem Krisztus vérével való közösségünk-e? (οὐχὶ κοινωνία ἐστὶν τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;) A kenyér, amelyet megtörünk, nem Krisztus testével való közösségünk-e? (οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν;) Mivel a kenyér egy, mi is mindannyian egy test vagyunk, mert mindannyian az egy kenyérből részesedünk (οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν). Nézzétek a test szerinti Izráelt! Akik az áldozatokat eszik, nincsenek-e közösségben az oltárral? (κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσὶν) De mit mondok ezzel? Talán azt, hogy a bálványáldozat vagy a bálvány ér valamit? Sőt inkább azt, hogy amit a pogányok áldoznak, azt ördögöknek áldozzák és nem Istennek: azt pedig nem szeretném, ha ti az ördögökkel lennétek közösségben (οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι). Nem ihattok az Úr poharából is, meg az ördög poharából is, nem lehettek részesei az Úr asztalának is, meg az ördögök asztalának is (οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων). Vagy haragra ingereljük az Urat? Talán erősebbek vagyunk nála?¹⁴

Pál tehát a következőt mondja: ha az úrvacsora közösséget teremt Krisztussal, akkor hasonló módon már nem lehet a démonokkal közösségbe lépni a pogány kultuszokban. Nem csak a Messiással kerülünk közösségbe, hanem egymással is („egy test vagyunk”). Az úrvacsora szintén Istennel visz minket közösségbe. Pál ebben az összefüggésben a zsidó templomi kultuszra mutat. A közösségünk „az oltárral” van, ami azt jelenti, hogy magával Istennel. És aki azt gondolja, hogy az ördögökkel való közösséget lehet kombinálni az Istennel való közösséggel, rájön majd, hogy Istent ezzel haragra ingereljük!

of polis, a non-geographical and non-ethnic polis to be sure, but nevertheless a real community of actual human beings stretching across space and ... back through time as far as those Paul refers to as ‘our fathers’, the Exodus generation, and ‘our father’ Abraham himself.”

12 Ld. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1332: „Paul saw the common life of those en Christō as precisely that: a united community, whose politeuma was in the heavenly places, and whose complex unity was both expressed in and powerfully reinforced by the radically new kind of sacrifice, the very different kind of celebration, the attention to ancient scriptures, the prayers and particularly the special and symbolic ‘rites’ of baptism and eucharist.”

13 Vö. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1344: “[F]or Paul, this shared meal was (a) anchored.

14 1Kor 10,14-22.

A *polisz* igazi szociális kohéziója ezért inkább a keresztyén körben található.¹⁵ Igaz, a keresztyén „*polisz*” más határokkal és jellemzőkkel rendelkezik, de az apostol mégsem veti el azt, amit a pogány kultusz színlel. Ezért az úrvacsora valóban az első századi értelemben egy „*religio*” része. Mert ugyanúgy közösséget teremt. De már nem paródiaként, hanem igazi „*religio*”-ként. Akkor is, ha ez a „*religio*” meglepő módon teljesen másként működik – más áldozattal és más közösséggel –, mint eddig gondolták.

A Szerző református lelkipásztor, docens, a PRTA Biblikus Intézetének intézetvezetője.

HÁNYSZOR ÚRVACSORÁZZUNK?

A GYAKORLÓ LELKIPÁSZTOR, EGYHÁZTÖRTÉNÉS SZEMÉVEL

Írta: Dr. Szabó Előd

Érdekes módon ez a kérdés nem csupán az elmúlt századokban, hanem ma is komolyan foglalkoztatja gyülekezeteinket. Amikor ugyanis megértették és megértik a gyülekezeti tagok azt a különlegességet, ami az úrvacsora lényege, hogy titokzatos közösségbe kerülhetünk Krisztussal, akkor rájönnek, hogy az évi 6-8 alkalom nem elegendő. Az a kérdés tehát, hogy „*Hányszor úrvacsorázzunk?*”, ez egyrészt a történelem során többször felvetődött, másrészt napjainkban is sokakat foglalkoztat.

Ha egészen a bibliai korig visszamegyünk, akkor ott a gyülekezeti összejövetelek rendszeres részeként találkozunk vele, vagyis ha minden vasárnapot számolunk, akkor legalább 52 alkalommal éltek az úrvacsorával. Hogyha most végeznénk statisztikát, akkor 6-12 között lenne a gyülekezetek elsöprő többségében az úrvacsoraosztások száma. Kálvin, a genfi reformátor a havonkénti egyszeri úrvacsorát támogatta. Ezt Genfben nem sikerült teljesen elérnie, hiszen templomként csupán negyedévente nyílt meg ez a lehetőség a hívek előtt.

A magyar reformációban a kezdeti időben megmaradt az óegyházi, majd római egyházi szokás, hogy az úrvacsora az istentisztelet elválaszthatatlan részét képezi. Feltételezhetjük, hogy a 16. században, valamint a 17. század első felében (első 1-2 évtizedében) minden vasárnap úrvacsoráztak a gyülekezetekben. A gyakorlat megváltozását S. Lackovits Emőke a 18. századra teszi, amikor az úrvacsorák számát évi 11-re korlátozták. A 19. században pedig – egészen pontosan 1819-ben – évi hat alkalomban határozták meg: karácsony, húsvét, pünkösd, nagypéntek, újkenyér, újbor. 1929-ben aztán hetedikként megjelöltek még egy alkalmat: eszerint advent első vasárnapján, vagy éppen böjt 1. vasárnapján lehetett még úrvacsorát venni.¹⁶

A 17. századi dunántúli és felső-dunamelléki egyházkerületi határozatok jelzik, hogy a vasárnaponkénti úrvacsorázás szokása már ekkor megváltozott. Az 1630. június 18-19. napjain

15 Ld. N.T. WRIGHT (2013): Im, 1344–48.

16 S. LACKOVITS EMŐKE (2012): „Az úrvacsora a magyar református népi hitéletben, különös tekintettel a 20. századi Dunántúltra”, In: S. LACKOVITS EMŐKE (2012): „Az Úrnak irgalmát örökké éneklek” – Református vallási néprajzi tanulmányok, Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa., 12.

Pápán tartott zsinaton az úrvacsoráról elrendelték, hogy minden hónapban újhold vasárnapján és a három főünnepen, húsvétkor, karácsonykor és pünkösdkor kell azt kiszolgáltatni. Az 1654. május 14-én Farkasdon tartott Felső-dunamelléki közgyűlésen pedig azt rögzítették, hogy „*A betegekhez nem kell vinni a' Communiót, hanem minden hólnapban administraltassék, és akkor a' kinek jó lelki buzgósága vagyon, egészségben élhet véle, ha pedig olly hosszú ideig való beteg találtatik, ki erőtlensége miatt a' Templomban nem mehetne, a Prédikátor a' Templomban való közönséges Communiot, vigye az ollyan betegnek Házához, és a kösség ott communicállyon, és ha a' beteg vigasztalást kíván a' Prédikátor el mennyen vigasztalni, de ne communicaltassa.*”¹⁷

Ezt a gyakorlatot, vagyis az évi 15 (minden hónapban egyszer, valamint a sátoros ünnepek) úrvacsorát támasztja alá Samarjai János¹⁸ 1636-os Liturgikája is, amikor azt írta, hogy az úrvacsorát a nagyünnepeken, illetve a köz-ünnepnapokon is kiosztják, „*esztendőben egynéhányszor, valamennyiszor a szükség úgy kívánja*”, ugyanakkor „*nem minden napon, sem nem minden Vasárnapon.*” Samarjai még arról is rendelkezett, hogy a délelőtti istentiszteleteken osszák ki, „*nem dél után, és a jól lakott embereknek.*”¹⁹

Mindenképpen érdekes ebben a sorban megvizsgálni, hogy Melotai (vagy Milotai) Nyilas István már a 16-17. század fordulóján évi 7 alkalomban határozta meg az úrvacsorák számát (karácsony, böjtelő vasárnapja, húsvét, pünkösd, aratás előtt, szüret előtt, ádvent vasárnapján)²⁰. Ebből következik az is, hogy az évi 6-8 alkalom sokkal régebbi hagyomány református egyházunkban, mint azt eredetileg gondolhattuk.

Azt tehát pontosan kideríteni nem lehet, hogy a minden vasárnapon kiosztott úrvacsora szokása mikor és miért változott meg, de minden bizonnyal köze lehetett ehhez annak is, hogy gyülekezeteinknek a 16. század végétől kezdve először kisebb része, majd a 17-18. században csaknem a fele helyben lakó lelkész nélkül maradt. Egészen egyszerűen nem lehetett megoldani a minden vasárnapon, de még a havonként kiosztott úrvacsorát sem. Tóth Ferenc, aki 1810-ben adta ki Liturgia könyvét, már évente csak 6 alkalomról írt (Karácsony, Böjtfő, Húsvét, Pünkösd, Újkenyérért és Újborért való hálaadásként), amit további 2 alkalommal lehet bővíteni (ádvent 1. vasárnapja, újév). Egyházunkban tehát ez a történelmi folyamat rögzítette az úrvacsorák számát 6-8 alkalomban.

A 20. század aztán ebben a kérdésben is változást hozott. Voltak olyan vélemények, mely szerint „*az urvacsorát vagy minden vasárnap ki kell szolgáltatni vagy végképp elhagyni.*”²¹ Azt azonban a cikk írója is látta, hogy a vasárnaponkénti úrvacsorázás szokását visszaállítani nem lehet. Ugyanakkor kifogásolta, hogy húsvét és karácsony üzenetével merev ellentétben áll Krisztus halálának a hirdetése. Megjegyzem, hogyha ezt az indokot vennénk alapul, akkor egyetlen

17 PROTOCOLLUM GENERALE. 1712-ben, Magyarai Péter püspöksége idején nyitattott meg, aki a Komáromi, Tatai, Palánki, Barsi, Ürményi egyházmegyéék szuperintendense, a Komáromi, avagy Somorjai egyházkerületben. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Levéltára, (Pápa, Március 15. tér 13-14.) 11.

18 1622-1652 között volt a Felső-dunamelléki Egyházkerület püspöke.

19 SOMORJAI JÁNOS (1636): Az helvet Hitvalláson lévő Ecclesiáknak Egyházi Ceremóniájokról és Rendtartásokról való könyvetske... Lócse, Brever Lőrinc [nyomdja], 95. oldal. (XVI. pont) [RMK I. 662. – DRETGY]

20 Melotai Nyilas István 1571-1623 között élt. Könyve csak halála után jelent meg. MELOTAI NYILAS ISTVÁN (1653): Agenda az az Anyaszentegyházbéli szolgálat szerint való tselekedet... Várad, Szenci Kertetz Ábrahám [nyomdájja], 24-25. [RMK I. 881. – DRETGY]

21 N.N. (1905): Indoklás, In: Dunántúli Protestáns Lap, 15. évf. 36. szám, 1905. szeptember 3., 623-624.

vasárnapon (feltámadás-napon) sem lehetne úrvacsorát osztani, így az csupán egyetlen napra, nagypéntekre korlátozódna.

Az úrvacsorák számát mindenképpen ahhoz kell igazítani, ahányszor a híveink hajlandóak azzal élni. Bár az nem kérdés, hogy „*a keresztyén embernek időnként, valahányszor csak alkalma van rá, urvacsorával kell élnie. És az urvacsorázásunknak az a célja, hogy Krisztus Urunk váltságmunkájáról időnként megemlékezve hitünkben megerősödjünk, hogy a bünt és világot meggyőzhessük; hogy az élet ezernyi bajai, gondjai és kísértetei között is az Élet fejedelmére tekintünk és ártatlanságra, az idvesség örököseihöz illő tiszta és szent életre igyekezzünk.*”²²

Az egyházunkban meglévő gyakorlat egyértelműen azt mutatja, amit már a 20. század elején megírt cikk is megfogalmazott: „*hogy urvacsorája hányszor osztassék évente, ezt a helyi viszonyok döntsék el, azonban bár hányszor is: a 3 sátoros ünnepen — a szükséghez képest másodnapon is — okvetlen úrvacsora osztandó.*”²³

Jelen gyakorlatunkban magunkkal hordozzuk a hatos számot, sok gyülekezetben (szórványok, leányegyházak, egyes egyháztestek, például a délvidéki) csak ezen alkalmakkor (böjtfő, húsvét, pünkösd, újkenyér, újbor és karácsony) van úrvacsora. Ez a sor a gyülekezetek nagy részében kiegészül advent 1. vasárnapjával. Ezen túl pedig rendkívül sokszínű a kép. Bevett szokás az újévkor, valamint nagypénteken, több helyen az utolsó vacsora emlékeként nagycsütörtökön kiosztott úrvacsora. Ugyanakkor megjelenik az áldozócsütörtöki, reformáció napi, vagy a gyülekezet életéhez kapcsolódó más úrvacsorai alkalom is. Bizonyos helyeken a gyülekezeti táborok záró napján, ökumenikus imahéten, reformáció hetében, vagy éppen minden hónap 1. vasárnapján is sor kerül az úrvacsorára. Egyre inkább törekszenek gyülekezeteink is arra, hogy ne maradjon ki egyetlen hónap sem, amikor az úrvacsorával élni lehet.

Hányszor úrvacsorázzunk? Ne túl sokszor, hogy rutinszerűvé, gépiessé, megszokottá ne váljon. Ugyanakkor éppen elégszer ahhoz, hogy a lelkünk erőforrásait kellő alkalommal feltöltse. Életszerűnek látszik az, hogy minden hónapban van úrvacsora, valamint a nagyünnepeken is. Úgy tűnik, hogy 17. századi eleink ebben is előttünk jártak...

A Szerző a Tatai Református Egyházközség lelkipásztora, docens, a PRTA Szisztematikus-történeti Intézetének intézetvezetője.

„Mik a sákramentumok?

A sákramentumok látható szent jegyek és pecsétetek. Isten ezeket azért rendelte, hogy általuk az evangélium ígérését még jobban megértesse és megpecsételje. Ő ugyanis megígérte, hogy Krisztus egyszeri kereszttádozatáért kegyelemből bűnbocsánatot és örök életet ajándékoz nekünk.”

(Heidelbergi Káté 66. kérdés-felelete.)

22 N.N. (1917): Egy-két szó az urvacsora-vitához I., In: Dunántúli Protestáns Lap, 28. évf., 9. szám, 1917. március 4., 66-68.

23 N.N. (1904): A Pápa-vidéki lelkészi kör értekezlete, In: Dunántúli Protestáns Lap, 15. évf., 16. szám, 1904. április 17., 265-266.

AZ ÚRVACSORAVÉTEL GYAKORISÁGÁNAK VÁLTOZÁSAI A DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLETBEN

Írta: Sárközi Gergely Antal

Az alábbiakban arra a kérdésre kívánunk választ adni, hogy – különösen a Dunántúli Református Egyházkerületben – mely korszakban, milyen gyakorisággal osztottak/vettek úrvacsorát eleink.

A témában alapvető munka Tóth Endrének a Theologiai Szemlében 1934-ben megjelent „*Az úrvacsoraosztás Dunántúl a reformációtól a 18. század végéig*” című tanulmánya, mely számos fontos adattal bővíti a témában ismereteinket; valamint S. Lackovits Emőke alább is hivatkozott tanulmánya: „*Az úrvacsora a magyar református népi hitéletben...*”. Ahhoz azonban, hogy a fentebb leírt kérdésfeltevésre minél pontosabb és kimerítőbb választ adhassunk, mindenképpen szükséges az eredeti forrásokhoz való visszatérés. Ezért, ahol csak lehetett, az eredeti forrásokat (liturgiákat, ágendákat) vettük figyelembe, szekunder irodalmat pedig csupán ott használtunk, ahol az eredeti források nem álltak rendelkezésre.

Protestáns eleink 1545-től kezdve folyamatosan foglalkoztak zsinataikon az úrvacsora kérdésével, annak lényegével, jelentésével, kiszolgáltatásának módjával. Az 1545-1597 közötti időszakban 33 zsinatot tartottak, melyek közül 18 alkalommal foglalkoztak az úrvacsorával.²⁴ Az úrvacsoravételek számát illetően azonban – legnagyobb sajnálatunkra – nem találunk megnyugtató adatokat.²⁵

Feltételezhető – legalábbis ellenkező adatról nincs tudomásunk –, hogy a református gyülekezeteink egy ideig tartották magukat az óegyházi, majd római gyakorlathoz, s így minden vasárnap úrvacsorával éltek.²⁶

24 S. LACKOVITS EMŐKE (2012): „*Az úrvacsora a magyar református népi hitéletben, különös tekintettel a 20. századi Dunántúltra*”, In: S. LACKOVITS EMŐKE (2012): „*Az Úrnak irgalmát örökké éneklek*” – Református vallási néprajzi tanulmányok. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa., 12.

25 Kiss Áron 1881-ben monumentális munkájában összegyűjtötte és ismertette a XVI. századi zsinatok végzéseit, de az úrvacsoravételek gyakoriságára nézve még az ő monumentális művéből sem tudunk meg többet. Lásd: KISS ÁRON (1881): *A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzéseit*. Protestáns Theologiai Könyvtár, Budapest.

Csak kiragadott példaként említjük az 1577-ben kiadott Hercegszölösi kánonokat: a kánonok 39-44 cikkelyei foglalkoznak ugyan az úrvacsora különböző kérdéseivel, mégsem térnek ki annak gyakoriságára. A Hercegszölösi Kánonok internetes elérése:

https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/hr/hercegszolosi_kanonok/index.htm [2020. 01. 16.] Tanulmányában Tóth Endre is beszél a Hercegszölösi kánonokban található úrvacsoratantról, s azt mondja, a kánonokban az olvasható, hogy minél gyakrabban ki kell osztani. Erre nézve azonban nem találunk adatot a kánon szövegében. Lásd: TÓTH ENDRE (1934): *Az úrvacsoraosztás Dunántúl a reformációtól a 18. század végéig*, 129.

26 S. LACKOVITS EMŐKE (2012): *Im*, 12. S. Lackovits Emőke arról beszél, hogy a 16. században, valamint a 17. század első felében minden vasárnap úrvacsoráztak a gyülekezetekben. Ez a gyakorlat aztán a 18. században megváltozott, ugyanis akkor az úrvacsorák számát évi 11-re korlátozták. A 19. században pedig – egészen pontosan 1819-ben – évi hat alkalommal határozták meg: karácsony, húsvét, pünkösd, nagypéntek, újkenyér, újbor. 1929-ben aztán hetedikként megjelöltek még egy alkalmat: eszerint advent első vasárnapján, vagy éppen böjtfővasárnapon

Hogy ez a gyakorlat egész pontosan mikor változott meg, arról nincs tudomásunk. Az viszont látható, hogy nagyjából a XVII. században indult el egyfajta „csökkenés.” a sákramentum kiszolgáltatása tekintetében. A továbbiakban korabeli forrásokat vizsgálva igyekszünk egy történeti ívet felmutatni tárgyunkról.

Tóth Endre említi a XVI. század végén Felsődunamelléken megalkotott „*Barsi és nógrádi cikkek*”-ként elhíresült rendtartást, mely szerint *minden hónapban vagy minden kántorböjtben* (negyedévente) minél gyakrabban ki kellett szolgáltatni az úrvacsorát.²⁷

Mind Tóth Endre, mind pedig Köblös József megnevezik azon ágendáskönyveket, melyek használatban voltak (vagy használatban lehettek) a XVI-XVII-XVIII. században Dunántúlon. A továbbiakban ezen ágendáskönyvek egy részét vettük vizsgálat alá.²⁸

Az 1617-ben alkotott pápai presbiteri szabályzat külön értekezik az úrvacsora kiosztásának idejéről. A szabályzat szerint *minden harmadik vasárnapon* ki kellett osztani a szent jegyeket, azon kívül a három fő ünnepen, valamint vízkeresztkor, nagypénteken és áldozócsütörtökön.²⁹

1622-ben jelent meg Melotai Nyilas István ágendája. Bár ágendája nem vált általánosan használttá, mindenképpen ismerték és használták a Dunántúlon is. Melotai már igen szigorúan – évi hét alkalomban – határozza meg az éves mennyiséget: 1) Karácsony, 2) Quadragesima vasárnapja (böjtelő), 3) Húsvét (itt azonban megjegyzi, hogy némely gyülekezetek nagypénteken is és húsvét másodnapján is kiszolgáltatják), 4) Pünkösöd, 5) Aratás előtt, „*szent János avagy Sarlós Boldog Aszszony nap tájban*”, 6) „*Szüret előtt, szent Mihály nap tájban*”, 7) advent (nyilván első) vasárnapján. Hozzáteszi azonban, hogy „*Némelly nagy Ecclésiákban, minden harmad vasárnapokon [kiosztják]: Mint régenten a Debreczeni, Várad ecclésiákban...*”³⁰

A XVII. század második felének legelején tehát már ez a – magát mai napig is sok helyütt tartó – szemlélettel találkozunk!

Az 1630. június 18-19. között megrendezett pápai zsinat hozott végzéseket az úrvacsorával kapcsolatban. Eszerint az úrvacsorát *minden hónapban egyszer, újhold vasárnapján* ki kellett szolgáltatni, ezen kívül pedig a nagyünnepeken, karácsonykor, húsvétkor és pünkösdkor.³¹

lehetett még úrvacsorát venni. Hozzá tették, hogy természetesen amennyiben a gyülekezet úgy kívánja, és a presbitérium úgy határoz, más ünnepeken (Pl reformáció) is kiosztható. Ezen adatokra azonban nem találtunk másutt alátámasztást, így csak lábjegyzetben közöljük. Illetve, lásd még: SZABÓ ELŐD (2020): Hányszor úrvacsorázzunk? A gyakorló lelképásztor, egyháztörténész szemével. In: Pápai Kollégiumi Lapok, V. évf. 1. szám, 2020. január, 10-12 oldalak.

27 TÓTH ENDRE (1934): Az úrvacsoraosztás Dunántúl a reformációtól a 18. század végéig. In: Theológiai Szemle, IX. évf. 5-6 sz.; X. év. 1-2. sz. (1933-1934), Debrecen, 129.

28 TÓTH ENDRE (1934): Im, 128. Tóth Endre alapos tanulmányában azt a következtetést vonja le, hogy Dunántúlon kezdetben a Heltai, Huszár, Bornemissza ágendák voltak ismertek, a 17. századtól viszont a Melotai és a Samarjai-féle ágendák voltak a legismertebbek, s ezeket bizonyosan használták is, nagyjából a türelmi rendeletig. Onnantól kezdve ismert számunkra Kármán József ágendája. Ezen felül természetesen ismertek és használtak másokat is, pl: erdélyi ágendát, vagy a „Szombati szenior” ágendáját, s még egyebeket is. Köblös József azonban a következőket nevezi meg: A belgiumi ágenda, melyet Szenci Molnár Albert adott ki a Heidelbergi Káté mellékleteként (1608); Melotai Nyilas István ágendája; Somorjai János ágendája; Paksi K. György ágendája (Georgius Paxi); Szatmári Ötvös István ágendája (Belga hitvallás fordítása). Lásd: KÖBLÖS JÓZSEF (2011, SZERK): KÖBLÖS JÓZSEF (2011, SZERK): „Processus Visitationis” – Torkos Jakab egyházlátogatása 1747-ben. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa., 58.

29 TÓTH ENDRE (1934): Im, 130.

30 MELOTAI NYILAS ISTVÁN (1653): Agenda az az Anyaszentegyházbéli szolgálat szerint való tselekedet... Várad, Szenci Kertetz Ábrahám [nyomdája], 24-25. [RMK I. 881. – DRETGY]

31 TÓTH ENDRE (1934): Im, 132.

Nem sokkal később, 1636-ban jelent meg Samarjai János liturgikája, melyben azt olvassuk, hogy az úrvacsorát a nagyünnepeken, illetve a köz ünnepeken is kiosztják, „*esztendőben egynéhányszor, valamennyiszer a szükség úgy kívánja*”, ugyanakkor „*nem minden napon, sem nem minden Vasárnapon.*” Dr. Szabó Előd meglátása szerint ez az évi 15 alkalmat jelentette: minden hónapban egyszer, valamint a három sátoros ünnepen. Samarjai még külön arról is rendelkezik, hogy az úrvacsora csak és kizárólag a délelőtti istentiszteleteken kerül kiosztásra (éhgymorra), „*nem dél után, és [különösen nem] a jól lakott embereknek.*”³² Az úrvacsoraosztás előtt néhány nappal bűnbánattartásra, alamizsnálkodásra és szüntelen imádkozásra intették a híveket, közvetlenül az alkalom előtt pedig „*közönségesen gyóntatták és imádkoztatták*” őket, meghallgatva mindazok magánygyónását, akik lelkiismeretüktől vádoltattak és feloldozásra vágytak.³³

1643-ban Váradon nyomtatott, Paksi György (Georgius Paxi) tollából származó „*A' Sakramentomok kiszolgáltatásának ... bizonyos módgya és rendi*” című műben nincs utalás az úrvacsoraosztások éves számára, ugyanakkor rendkívüli biblikus látással beszél magáról a sákramentumról:

„*Hát miért kell az Úr Vacsorával élnünk? Azért, hogy ezzel megmutassuk azt, hogy mi is az Isten frigyében vagyunk, és részesek az Istennek az ÚR Jézus Krisztusban az emberi nemhez való kegyelmében, miképpen azért az Ó Testamentumban veszni kellett annak, aki megvetette a szent körünyülméletkedést, így veszedelem fiai és leányi azok, akik az ÚR Vacsorával nem élnek...*”³⁴

Felsődunamelléken, közelebb Farkasdon 1654. május 14-én tartottak egyházkerületi közgyűlést, melyen rendelkeztek arról, hogy az úrvacsora „*minden hólnapban administraltassék.*”³⁵

Apró kitekintésként érdemes megsejmelni a dunántúli születésű, későbbi debreceni tanár Komáromi Csipkés György 1666-ban Szebenben kiadott prédikációgyűjteményét, melyben hat igehirdetésben foglalkozik az úrvacsorával. „*Mert csak itt mi nálunk esztendő alatt tízszer lévén Úr Vacsorája...*”³⁶ – olvassuk egyik igehirdetésében Ez volt tehát akkor a debreceni gyakorlat!

Majdnem száz évvel később, 1747-ben Torkos Jakab dunántúli püspök egyházlátogatásra indult. Több helyütt olvasunk az úrvacsoráról. Balatonkenesén Sákfai N. István lelkipásztorral kapcsolatban feljegyezték, hogy „*Tiszteletes uramra semmi panasz nincsen [...] az ur vacsoráját az ő idejében ki szolgáltatta.*”³⁷ Peremarton esetében (ahol a lelkész ekkor Edelényi András) viszont

32 SOMORJAI JÁNOS (1636): „*Az helvet Hitvalláson lévő Ecclésiáknak Egyházi Ceremóniájokról és Rendtartásokról való könyvetske.*” Lőcse, Brevér Lőrinc [nyomdája], 95. oldal. (XVI. pont) [RMK I. 662. – DRETGY]

33 SOMORJAI JÁNOS (1636): Im, 95.

34 PAKSI GYÖRGY (1643): „*A' Sakramentomok kiszolgáltatásának, az Hazasok és Birák meg-esküttetésének, és az bűnből meg-térteknek Bé-vételének bizonyos módgya és rendi.*”, Várad. Szenczi Kertész Ábrahám által [RMK I. 752.], 10.

35 A szöveg a Protocollum Generale-ből való. A szöveget idézi: SZABÓ ELŐD (2020): Im, 11. oldal.

36 KOMÁROMI CSIPKÉS GYÖRGY (1666): „*Igaz hit, azaz olly CCXLI. Magyar Prédikációk, melyekben A' Keresztyéni igaz Hitnek és Vallásnak minden ágazati ügy bé-foglaltatnak, hogy mind a Tanítók, s mind a Tanulók, mi legyen hiendő vallások, és vallando hitek, elégségesképpen meg-tanulhatták.*” Nyomatott Szebenben, Szenczi Kertész Ábrahám által. [RMK I. 1042 – DRETGY], 615. (CXCIX. Prédikáció, mely az ÚR Vacsorájáról, III. (Elhangzott: 1663. ápr. 13. Textusa: Mt 26,26).

37 KÖBLÖS JÓZSEF (2011, SZERK): Im, 121.

már konkrét adatot olvashatunk: „*Tiszteletes uram maga tisztit, hivatallyát szorgalmatosan véghez viszi. Az mikor nyavallyája nincsen, minden új hóld vasárnap, a sátoros innepeken az ur vacsoráját ki szolgáltatta.*”³⁸ Itt tehát ismét az évi 15 úrvacsorai alkalom gyakorlatával találkozunk! Ez talán azt is jelentheti, hogy Balatonkenesén is ezt a gyakorlatot követték?

Ugyanakkor arról is olvasunk, hogy a mezőszentgyörgyi illetőségű ifjút, Vechelius Andrászt megfeddték, mert „*negyedfél esztendőtlől fogva kétszer sem communicált.*”³⁹ – vagyis elmulasztotta az úrvacsoravételeket!

Az 1749. május 7-i egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvben már nyomát találjuk a dunántúli egyháztörténelem egy igen nehéz és szomorú korszakának. Magának az úrvacsoravételnek a kontextusa is jelzi ezt.⁴⁰ Mária Terézia uralkodása igen sok nehézséget okozott a dunántúli reformátusoknak – elég, ha csak a pápai gyülekezet, és szeretett iskolánk, a Pápai Református Kollégium száműzésére gondolunk. A Pápa környéki gyülekezeteket igen sok bánталom érte a XVIII. század közepén. A várostól csak néhány kilométerre fekvő Szerecseny község reformátussága is prédikátor nélkül maradt. Csupán mestert tarthattak, de annak halála után a szerecsenyiek kérvényezték a földesúrtól, hogy „*csak azt engedné meg, hogy a' három sátoros innepekben a' betegeknek és öregeknek nézve szabad legyen confessiojokon lévő prédikátort bé vinni az úri szent vacsorának ki szolgáltatására.*”⁴¹ Dr. Szabó Előd – jelen lapszámban olvasható – tanulmányában rámutat arra, hogy a XVII-XVIII. századra a református gyülekezetek csaknem fele helyben lakó lelkipásztor nélkül maradt, így nyilvánvalóan nem lehetett kivitelezni a havi úrvacsoravételt.⁴² Némiképp sejtelmes a nemesszalóki leírás, melyből kiderül, hogy a XVII. században már Mihályháza filiájaként háromhetente járt ki a lelkipásztor Szalókra, az „*Ur vacsoráját ki szolgáltatni az ő rendes idejében*”⁴³ – de hogy ez a „rendes idő” évente hány alkalmat jelentett, arról nincs tudomásunk. Egy érdekes adat Somogyból: Az 1774-es egyházleírásokból kiderül, hogy a somogyszobiakhoz 1745 előtt a „*balhási prédikátor is eljött minden második vasárnap predikállani és Ur vatsoráját osztani.*”⁴⁴

Az 1787-ben kiadott Kármán József-féle ágenda már csak évi hat úrvacsorai alkalmat említ (a Melotai-féle beosztásból az adventit veszi ki), és úgy rendelkezik, hogy előtte két héttel jelentsék be az úrvacsora időpontját.⁴⁵

38 KÖBLÖS JÓZSEF (2011, SZERK): Im, 144.

39 KÖBLÖS JÓZSEF (2011, SZERK): Im, 148.

40 TÓTH ENDRE (1934): Im, 135. Tóth Endre idézi a közgyűlési határozatot: „*Tiszt. senior uraink mindenütt az ecclesiákban currentálják, hogy az Isten házának békességéért, felséges királyné asszonyunk életéért, boldog uralkodásáért, királyi udvaráért, a megszorított gyülekezeteknek vigasztalásokért formálják mindennapi közönséges könyörgéseiket a lelkipásztorok. 2. Hogy pedig mindnyájan igaz megtörődött szívvel könyöröghessünk, böjtlésekkel is magokat és hallgatóikat kényszerítsék, evégre minden újhóld vasárnapon böjt hirdettessék, a két istentiszteletnek végbe viteléig az ételtől és italtól magokat megtartoztassak, az Urnak szent vacsorája azon napon kiszolgáltassék.*”

41 HUDI JÓZSEF, JAKAB RÉKA, ETC. (2002, SZERK): Dunántúli egyházleírások a XVIII. században. A Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa., 316.

42 Lásd: SZABÓ ELŐD (2020): Im, 11. oldal. A kastélyosdombói gyülekezet leírásában olvassuk, hogy „*Az öregek pedig néha az útnak rossz volta miatt sok ideig is az Ur vatsorájával nem élhetnek, melyre nevezve igen kívánnák, ha a régi mód szerint a prédikátort helyre állíthatnák.*” Lásd: HUDI JÓZSEF, JAKAB RÉKA, ETC. (2002, SZERK): Im, 400-401.

43 HUDI JÓZSEF, JAKAB RÉKA, ETC. (2002, SZERK): Im, 324.

44 HUDI JÓZSEF, JAKAB RÉKA, ETC. (2002, SZERK): Im, 360.

45 TÓTH ENDRE (1934): Im, 137.

Tóth Ferenc pápai professzor 1810-ben megjelent Liturgikájában évente hat alkalmat említ az úrvacsora kiosztására: 1) Karácsony, 2) Böjtfő vasárnapja, 3) Húsvét, 4) Pünkösd, 5) Kisasszony havában újkenyér (augusztus), 6) Szent András havában (november) újbor alkalmával. Megemlítve azt a kitétel, hogy némely nagyobb gyülekezetek a három sátoros ünnep másodnapján is kiosztják, illetve néhol advent első vasárnapján, és újév alkalmával is.⁴⁶

Kis kitekintésként ide idézzük Tóth Mihály, a debreceni teológia gyakorlati teológiai tanára 1873-ban megjelent „Egyházszertertástan” c. munkáját, melyben a szerző szintén a hat alkalmat említ, ugyanakkor ő is leírja, hogy némely gyülekezetben a nagyünnep mindkét napján, vagy a nagyünnepeket megelőző vasárnapokon, vagy advent elő vasárnapján is kiosztják a szent jegyeket.⁴⁷

A XX. század elején – a XIX. század végi ébredési időszak után, a belmissziós mozgalmak tevékenykedése idején – már élénk viták folytak Dunántúlon is az éves úrvacsoraosztások számával kapcsolatban. Ezen vitákról többek között a Dunántúli Protestáns Lap hasábjain tájékozódhatunk.

A Pápa környéki lelkészi kör 1904-ben megfogalmazott állásfoglalása szerint: „*Hogy urvacsorája hányszor osztassék évente, ezt a helyi viszonyok döntsék el, Azonban bár hányszor is: a 3 sátoros ünnepen — a szükséghez képest másodnapon is — okvetlen úrvacsora osztandó.*”⁴⁸

A Lap hasábjain időről-időre felbukkanó apróbb vitairatok arról tanúskodnak, hogy eleink sem értettek egyet minden esetben az úrvacsoravételek számával. Kétségtelenül a legradikálisabb véleményt 1905-ben fogalmazták meg. A nyilatkozó szerint „*az urvacsorát vagy minden vasárnap ki kell szolgáltatni vagy végképp elhagyni.*” A Szerző kifejtette továbbá, hogy „*A vasárnaponkénti kiosztásra ez idő szerint már vissza nem térhetünk; az elfogadott alkalmakat pedig, még ha nem találók is, gyökeresen meg nem változtathatjuk.*”⁴⁹

Szépen és kellően finom megfogalmazással nyilatkozott tizenkét esztendővel később az a szerző, aki csupán „egy-két szót” kívánt hozzátenni az úrvacsora-vitához: „*De a keresztyén embernek időnként, valahányszor csak alkalma van rá, urvacsorával kell élnie. És az urvacsorázásunknak az a célja, hogy Krisztus Urunk váltságmunkájáról időnként megemlékezve hitünkben megerősödjünk, hogy a bünt és világot meggyőzhessük; hogy az élet ezernyi bajai, gondjai és kísértetei között is az Élet fejedelmére tekintsünk és ártatlanságra, az idvesség örököseihez illő tiszta és szent életre igyekezzünk.*”⁵⁰

Láthattuk tehát, hogy a Dunántúli Református Egyházkerületben hogyan csökkent az úrvacsorák száma az évszázadok alatt. Ennek oka természetesen egyfelől történelmi: sok gyülekezet ugyanis helyben lakó lelkipásztor nélkül maradt, így az úrvacsora minden vasárnapi, de még a havi egy vasárnapi kiosztása lehetetlenné vált. Melotai az évi hét alkalmat javasolta már a XVII. században. Nem tellett bele sok idő, s ezt a számot elérték, majd tovább csökkentették évi hat alkalomra, mely aztán igen sokáig – sok helyütt még a mai napig is – tartotta és tartja magát

46 TÓTH FERENC (1810): „Liturgika mellyben A Hellvétziai Vallástételt követő Ekklesiáknak Egyházi Tzeremóniáik, Rendtartásaik, és az Egyházi Szolgáknak azok körül való foglalatosságaik, s kötelességeik adatnak elől.” Győr, Özvegy Streibig Józsefné Betüivel, 176.

47 TÓTH MIHÁLY (1873): Egyházszertertástan alapvonalai. Tekintettel a Magyar Ref. Egyházra. Debrecen, 85.

48 N.N. (1904): A Pápa-vidéki lelkészi kör értekezlete, In: Dunántúli Protestáns Lap, 15. évf., 16. szám, 1904. április 17., 265-266.

49 N.N. (1905): Indoklás, In: Dunántúli Protestáns Lap, 15. évf. 36. szám, 1905. szeptember 3., 623-624.

50 N.N. (1917): Egy-két szó az urvacsora-vitához I., In: Dunántúli Protestáns Lap, 28. évf., 9. szám, 1917. március 4., 66-68.

gyülekezeteinkben. A Szentíráshoz való visszatérés, az ébredés, a belmisszió időszaka azonban meghozta az úrvacsorázás utáni vágyat is lelkipásztoraink, gyülekezeteink életében is.

Meglátásom szerint egyáltalán nem baj tehát, sőt, kifejezetten üdvös dolog, ha minél több alkalommal kiosztásra kerülnek gyülekezeteinkben a szent jegyek. Hiszen az úrvacsora idején nem egyszerűen „emlékezünk”, hanem a Szentlélek által Isten minket a Jézus Krisztussal való titokzatos találkozás részeseivé tesz. Magunkra nézve is kötelező érvényű Komáromi Csipkés György intése: „Az Ur Szent Vacsoráját meg ne utald, s el ne mulaszd, hanem azzal, minden jó alkalmatossággal, a midőn engedtetik, élly.”⁵¹ Áldott az ÚR, aki meghív minket asztalához! Hogyan is utasíthatnánk Őt vissza?

A Szerző református segédlelkész, doktorandusz hallgató, a Teológiai Akadémia és a Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek munkatársa.

AZ ÚRVACSORA TITKA

Részlet „Az úrvacsora titka – Az unio mystica Kálvin úrvacsoratanában” - című műből.

Írta: Dr. Fejes Sándor

Kálvin az úrvacsorai jegyek és a lényeg összefüggésének magyarázatát egy több változatban megjelent – tehát általa fontosnak tartott – tanítás-részletben így foglalja össze:

„Az úrvacsora szent titka két dologból áll: 1./ A testi jegyekből, amelyek szemünk elé állítva, a mi erőtlenségünkhez képest, láthatatlan dolgokat jelenítik meg előttünk. 2./ Lelki valóságból, amely éppen a jegyek által kiábrázoltatik és egyidejűleg kiszolgáltatik.”⁵²

A „lelki valóság”-ot így részletezi Kálvin:

1./ Jegyzés (significatio). Ez az ígéretekben áll, amelyek bizonyos módon a jegyekbe vannak beletakarva.

2./ Anyag (materia) vagy lényeg (substantia) a Krisztus, halálával és feltámadásával együtt.

3./ Erő (virtus) vagy hatás (effectus). Ez alatt a megváltást, igazságot, megszentelést, az örökéletet és mindazokat az egyéb jótéteményeket érti, amelyeket Krisztus hoz részünkre.⁵³

51 KOMÁROMI CSIPKÉS GYÖRGY (1666): Im, 619. (CCII. Prédikáció, mely az UR Vacsorájáról, VI. Textusa: 1Kor 10,16)

52 Praefatio apologetica in Institutionem. Corp. Ref. XXXVII/9.842., Inst.1543. Corp. Ref. XXIX/1.1003., Inst.1559.IV.XVII.11. Corp. Ref. XXX/2. 1010. v.ö. Niesel: Id.m.40.l.

53 U.o.

A jegy és lényeg összefüggésére nézve ez a vázlatos összefoglalás újat nem igen nyújt, de megerősíti és áttekinthető összefüggésbe fogja mindazt, amit erről a kérdésről Kálvin tanít.

Az első gondolat, amit ez a vázlat újra hangsúlyoz, az hogy az úrvacsora titok. A testi jegyek tehát titok és csoda pecségei. Sem többek, sem kevesebbek.

Kálvin szerint minden tévelygés onnan ered, hogy vagy túlértékelik, vagy pedig nem értékelik eléggé a jegyeket. Ezért küzd tudatosan mindegyik egyoldalúság ellen.⁵⁴ Tisztán látja, hogy az úrvacsorai jegyek titoknak és csodának hitelesítő pecségei „*a mi erőtlén felfogásunkhoz képest*”, de ezeknek a pecséteknek hitelesítői meg a kiábrázolt lelki valóságok és a velük egyidejűleg közölt isteni ígéretek beteljesülésükkel, a keresztt Krisztusával és az általa megszerzett jótéteményekkel együtt. Ebben a reformátori tételben ellentmondás van, melyet csak hitben lehet vállalni. Kálvin azért közelítette meg legtisztábban tanításaiban az úrvacsora titkát, mert ezt az ellentmondást hitben – Isten ígéreteire támaszkodva – vállalta. S ellenfelei, akik gyakran neki vetik szemére a szentségtörést, azért tévelyedtek el, mert a hiten kívül is megragadható bizonyosságra törekedtek és ezáltal a sákramentum értelmét csak elhomályosították, összekeverve a testi jegyeket és a lelki valóságot. A kálvini szimultánítás álláspontja a hit álláspontja. A többre és másra törekvés az úrvacsora értelmének meghamisítására, mágikus-misztikus elképzelésekre és teremtményistenítésre vezet.

A másik tanítása Kálvin vázlatos összefoglalásának az a finom megkülönböztetés, amellyel a jegyek által kiábrázolt és velük egyidejűleg a hívők részére valósággal kiszolgáltató isteni ajándékokat részletezi. A significatio nála a jegyek mögött rejlő isteni ígéretek jelenti, amelyek valóságos meglétükkel, isteni tekintélyükkel alapját képezik az úrvacsora titka előtt meghódoló hitnek és a zálogok és pecsétek belső (valójában igazán külső!) isteni biztosítékai. A significatioval, vagyis az ígéretek isteni bizonyágtételével szorosan kapcsolódik a teljes beteljesülés, az ígéretek testté-válása, az övéiért testét megtörő, vérént kiontó Krisztus, az úrvacsora szubsztanciája. Végül mind a jegyzés, mind az úrvacsora anyaga Krisztus, magával hozza a harmadik tartalmi mozzanatot, a hatásnak, a virtusnak, az effectus-nak – lelki ajándékát.

Ez a három tartalmi mozzanat, mely lényegében egy, Kálvin theológiájába az úrvacsoratanon kívül is beleillik és minden esetben az Ige és a hit eszközi foglalata. Mivel szerinte a sákramentum nem más, mint látható Ige, a sákramentum is az Igével azonos értékű és jellegű eszköz.

Az úrvacsora titka tehát az Ige titka, a Kijelentés titka: Isten megjelent idvezítő kegyelme, az itt az Isten köztünk csodája, az Immanuel-ígéret beteljesülése.

Az Ige és a sákramentumok, az ígéretek és a beteljesülés, a megváltás által megszerzett igazság és a megszenteltetés azonban nem egyebek, mint az unio mystica cum Christo eszközi és tartalmi ajándékai. Éppen azért az úrvacsora titka sem más, mint a Krisztussal való egyesülés misztériuma.

54 Poro nobis hic duo cavenda sunt vitia: ne aut in extenuandis signis nimii, a suis mysteriis ea divellere quibus quodammodo annexa sunt; sut iisdem extollendis immodici, mysteria interim etiam ipsa nonnihil obscurare videamur. Inst. IV. XVII. 5. Corp. Ref. XXX/2. 1005.

Kálvin ezt így fogalmazza meg: „Valaki miként bizakodhatnék abban, hogy neki Krisztus keresztyében megváltatása és igazsága, halálában élete van, ha csak elsősorban nem bizonyos a Krisztussal való igazi közösségben. Mert azok a javak nem lehetnek a mieink, hacsak Krisztus magát előbb mienkké nem teszi. Azt mondom tehát, hogy az úrvacsora sákramentumában a kenyér és a bor jelképe által Krisztus nekünk valóban kiszolgáltatik, még pedig egyenesen az Ő teste és vére, amelyekben azért, hogy számunkra az igazságot megkésztse, minden engedelmességet betöltött, hogy t.i. először vele egy testté legyünk, azután az ő lényegének részeseivé tétetvén, összes javainak közöltetésében erejét is érezzük.”⁵⁵

Amit itt Kálvin „a kenyér és a bor jelképe által” történő kiszolgáltatás alatt ért, az éppen nem zárja ki, de egyenesen magában foglalja azt a már kifejtett gondolatát, hogy az „élő igehirdetés” is szorosan hozzátartozik a sákramentum helyes kiszolgáltatásához és Krisztussal való egyesülésünkhöz, mint ahogyan azt se kell külön hangsúlyoznunk, hogy a misztikus unió elengedhetetlenségének ez a kiemelése összhangban van azzal a tanításával is, hogy az ÚR „az Ő lelke által ajándékozza nekünk azt a jótéteményt, hogy vele testre, lélekre és szellemre nézve (corpore, spiritu et anima) egyek legyünk.”⁵⁶

Az Istentől elidegenedett ember elveszítette az élethez való közösséget, de az élet kijelentetett a megelevenítő Isten testbeöltözésével és most az élethez való közösséget elveszített ember újra visszavéte az Ige közösségébe. S az úrvacsora titka, csodálatos értelme éppen az, hogy a mennyből alászállott kenyér áldásainak, az élet közösségének reánk való kiadását hathatósan szolgálja.⁵⁷

Forrás: Dr. Fejes Sándor (1949, 2018): Az úrvacsora titka – Az unio mystica Kálvin úrvacsoratanában. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 63-64 oldalak. A közlés a Kiadó engedélyével történt. A közlésben a kötet szerinti lábjegyzetelést tartottuk meg.

A Szerző (1909-1987) várpalotai református lelkipásztor; a Pápai Református Kollégium Gimnáziuma vallástanára, a Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi főjegyzője volt.

„Kik járuljanak az Úr asztalához?”

Azok, akik bánkódnak bűneik miatt, ám bíznak abban, hogy Isten bűneiket megbocsátotta, a még meglévő gyengeséget a Krisztus szenvedése és halála elfedezte, és igyekeznek hitüket erősíteni és életüket megjobbitani. A meg nem térők és a képmutatók viszont ítéletükre esznek és isznak.”

(Heidelbergi Káté 81. kérdés-felelete.)

55 Inst. IV.XVII.11. Corp. Ref. XXX/2. 1010.

56 Inst. IV.XVII.12. Corp. Ref. XXX/2. 1011.

57 Inst. IV.XVII.8. Corp. Ref. XXX/2. 1007-1008.

ÚRVACSORA ÉS HÁLAADÁS

Írta: Szakács Sándor

Bevezetés

Úrvacsorai gyakorlatunkban a bűnbánat hangsúlyozásával háttérbe szorult az úrvacsora hálaadó jellege. Ez nem csak a lelkipásztorok által a kenyér és a bor fölött elmondott imádságból, hanem az úrvacsora kiosztásakor énekelt énekekből is kitűnik. Magával a bűnbánattal nincs baj, hiszen a kenyér megtöretése Krisztus értünk megtöretett testének sákramentumaként bűnbánatra hív mindannyiunkat. Ám azzal, hogy a bűnbánat kizárólagossá, de legalább túlhangsúlyozottá vált, az úrvacsora ünnepléséből eltűnt a hálaadás és az öröme hívás motívuma.

Jelen cikkemben ezeknek jelentőségét szeretném bemutatni a teljesség igénye nélkül.

Az Apostolok cselekedeteiről írt könyvben ezt olvassuk: „*Napról napra állhatatosan, egy szívvel, egy lélekkel voltak a templomban, és amikor házanként megtörték a kenyeret, örömmel és tiszta szívvel részesültek az ételben.*”⁵⁸ Az igeszakasz tanúsága szerint az úrvacsora alapmotívuma az öröm és a tiszta szív. Ennek az öröme a forrása maga az úrvacsora misztériuma, tehát az a jelenlévő láthatatlan valóság, amit az úrvacsora a maga látható jegyeivel kiábrázol, megjelenít. Azaz: a közösség Jézus Krisztus megdicsőült testével. Ez a közösség részesedés Jézus Krisztus egyszeri keresztségének és feltámadásának megváltó és életet újjáteremtő erejéből, ugyanakkor készülődés az ő visszajövetelére is.

Az alábbiakban ezt szeretném kibontani úgy, hogy először magára, az alapításra fordítjuk a figyelmet: Jézus utolsó vacsorájára. Utána az korabeli források közül három mérvadóra, amelyek az úrvacsorai imádság említésével bizonyosságot tesznek a megemlékezés hálaadó jellegéről. Végül a jelenlegi református úrvacsorai gyakorlatot, azon belül az 1985-ös ágendának egyik kulcsfontosságú mondatát vizsgáljuk meg ugyanebből a szempontból.

Jézus hálaadása

Jézus utolsó vacsoráját mint a pászkavacsora asztalközösségét, nem lehet Jézus összes többi asztalközösségétől elszakítva értelmezni.⁵⁹ A testté vált Ige a názáreti Jézus személyében asztalközösséget vállal nem csak tanítványaival, de a kor legmegvetettebbjeivel és vallási elitjével egyaránt. Az asztali áldás természetes része volt ezen asztalközösségeknek. Az étkezés ugyanis Izraelben, de a világ legtöbb kultúrájában, nem egyszerűen az önfenntartás eszköze, hanem a legközvetlenebb kapcsolat a ránk bízott teremtett világgal. A Biblia szerint az a pillanat, amikor az ember keze munkája nyomán kenyérré lett termés (Isten áldásának gyümölcse) táplálék lesz, fenntartva az életet. Ezért az asztalközösségnek is komoly jelentősége volt mind a családi, mint a

58 ApCsel 2, 46

59 BOLYKI JÁNOS (1993): Jézus asztalközösségei, Református Teológiai Akadémia Budapest 1993, 145; GENRE, ERMANNÓ (2007): *Gesù ti invita a cena*; Claudiana, Torino., 17.

közösségi és a társadalmi kapcsolatok terén. Azzal, hogy a názáreti Jézus Krisztus asztalközösséget vállal a bűnös emberekkel, ezt a közösséget felemeli az Istennel való személyes találkozás szintjére. Ő emberként magára veszi ennek a találkozásnak minden vonatkozását: a hálaadást, az étkezést, a közösséget, ami mindig az örömhír felé vezet mindazokat, akik vele egy asztalközösségben voltak.

Jézus utolsó vacsorájának a jelentősége az, hogy ezt a közösséget beleemeli a keresztségben és feltámadásában beteljesedett kijelentés eseményébe.

Maga a páskavacsora mint az Egyiptomból való szabadulás emlékezte, magába foglalta a hálaadást nem csak a gondviselésért, hanem kiemelten a szabadításért.⁶⁰ Az úgynevezett „berakah”, az asztalközösség áldása, hálaadásban foglalja mindazt, amit Isten a népéért tett, és ami miatt a páskavacsorát ünneplő közösség ténylegesen szabadon élhet. A fő étkezés előtt beszéltek el a kivonulás történetét, és ezen elbeszélés végén mint a kivonulás kenyerét törték meg a kenyeret. A kenyér megtörését és az étkezést követően, az „áldás pohara” vételekor mondták el a nagy hálaadó imádságot.⁶¹ Az „emlékezet” kifejezés ezért a páskavacsorában nem a régmúlt idők ájtatos felelevenítését jelenti. Az asztalközösséget, mint az életközösség kitüntetett pillanatát a *szabadítás eseményébe* emeli bele. Aki a páskavacsorát ünnepli, az ténylegesen a szabadítás részese, az élete újra és újra a szabadítás eseményébe ágyazódik bele mindazokkal egy közösségben, akivel egy asztalnál ünnepli a páskát. Ahogy minden egyes asztali áldás hálaadás az életért és Isten gondviseléséért, úgy a páskavacsora áldásában, hálaadásában ez az élet és ez a gondviselés célt és irányt kap. Az élet, amit Isten fenntart és táplál, megszabadított élet. Isten nem engedi, hogy az övéi életét bármilyen hatalom fogva tartsa. Ez pedig már előre mutat arra a végső szabadításra, amely az Ábrahámnak adott áldás ígéretének ívét zárja le.

Jézus tudatában van annak, hogy ezt a páskavacsorát egy egészen új dimenzióban fogja megünnepelni: a kijelentés beteljesedésének, a kereszthalálának és feltámadásának dimenziójában.⁶² Az utolsó vacsora alapvetően páskavacsora volt,⁶³ ezért joggal állíthatjuk, hogy a páskavacsora áldásmondása és hálaadása szerves részét képezte. Ezt az újszövetségi leírásokban is megfigyelhetjük.

Jézus utolsó vacsorájának leírásakor Máté és Márk írása szerint Jézus „áldást mondott” (εὐλογῆσας)⁶⁴ a kenyér megtörésekor. Lukács írása szerint Jézus „hálát adva” töri meg a kenyeret (εὐχαριστήσας)⁶⁵ Pál a maga részéről így írja le: „hálát adva megtörte”⁶⁶. Az „áldásmondás” valamint a „hálaadás” is a páskavacsora alkalmával elmondott asztali áldásra utal.

Az, ami Jézus utolsó páskavacsoráját egy egészen új dimenzióba emeli, a Jézus által adott utasítás: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”.⁶⁷ Ezzel Jézus Krisztus a páskavacsora asztalközösségét a saját kereszthalálának és feltámadásának eseményébe emeli bele. Ezért a Jézus parancsa alapján a belé vetett hitben ünnepelt mindenkori úrvacsora már a kijelentés

60 BOLYKI JÁNOS (1993): Im, 140; GENRE, ERMANNO (2007): Im, 20.

61 A páskavacsora elemeiről lásd: BOLYKI JÁNOS (1993): Im, 140; GENRE, ERMANNO (2007): Im, 20.

62 Lukács 22, 15 kk

63 BOLYKI JÁNOS (1993): Im, 139 kk.

64 Máté 26, 26; Márk 14, 22.

65 Lukács 22, 19.

66 1Kor 11, 24

67 Lukács 22, 19.; 1Kor 11, 24-25.

beteljesedésének *eseményébe ágyazódik bele*, annak lesz szerves része mégpedig a Szentlélek ereje által. Továbbá az Új Szövetség úrvacsorája már a beteljesedett kijelentés teljessége felé mutat, azaz Jézus Krisztus újabb eljövele felé. „*Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön*” (1Kor 11, 26).

A Jézusban beteljesedett kijelentés eseményébe ágyazódik bele az úrvacsora. Amikor Jézus azt mondja: „*ezt cselekedjétek az én emlékezetemre*”, akkor nem az utolsó vacsorára kell emlékeznünk, nem azt kell „leutánoznunk”. Jézus Krisztus kereszthalálára és feltámadására utal: annak az emlékezetéről van szó. De e helyütt is kihangsúlyozzuk: a megemlékezés, az „anamnézis” bibliai értelméről van itt is szó csakúgy, mint a páskavacsora esetében. Nem annak az ájtatos felelevenítése, hanem annak hitbéli kifejezése és gesztusa, hogy az ő kereszthalála és feltámadása által, a jelenlévő Szentlélek erejében az úrvacsorát ünneplő és ahhoz járuló hívő a gyülekezet egészével Jézus megdicsőült testéhez kapcsolódik, és abból meríti az Új Szövetség szerinti élet erejét. Az úrvacsora sákramentuma, Jézus Krisztussal, és az ő egyházával való közösségnek sákramentuma.

Itt egy kitérőt kell tennünk egy gyakran felmerülő félreértés tisztázására. Az 1985-ös Ágendánk úrvacsorai kérdési közül az elsővel szemben gyakran elhangzik az a vád, hogy „katolikus” mentalitással született. „*Hiszitek-e, hogy ebben a sákramentumban adja nekünk az Úr Jézus Krisztus, a Szentlélek által bűneink bocsánatára és lelkünk örök üdvösségére az ő szent testét és vérért?*”⁶⁸ A problémás kifejezés az „ebben a sákramentumban”, amit sokan rögtön a kenyérre és a borra értenek. Az eredeti értelmében azonban a sákramentum nem a kenyérre és nem a borra vonatkozott, és nem is szabad úgy vennünk, mintha arra vonatkozna. Ez az elképzelés valóban a katolicizmus egyik tanítása. A sákramentum azonban maga a szertartás, maga az ünnep. A sákramentum egy *esemény*: a Krisztus parancsa alapján, a belé vetett hitben, az Ő kereszthalálának és feltámadásának erejében megünnepelt páskavacsora. A Szentlélek ez irányú megszentelő munkája már az istentisztelet legelejétől érvényesül. Ezért az úrvacsorai liturgia kezdetén is a Szentlelket hívjuk segítségül.

Mivel tehát az úrvacsora mindenkori eseménye a Jézus Krisztusban beteljesedett kijelentés eseményébe ágyazódik bele, az Úrnak megváltó halálát hirdeti, ezzel a bűnök bocsánatát a bűn és a halál fölötti győzelmet kínálja. Ahogy a páskavacsora hirdette a megszabadított élet örömét, úgy az úrvacsora hirdeti a halál erőitől megszabadított élet örömét.

Az úrvacsora ugyanakkor Jézus Krisztus újabb eljövele felé mutat. Az úrvacsora eseményében a mindenkori hívő élete abba a folyamatba ágyazódik bele, amelyben Isten Országának jelenléte feltartóztatlanul tart a kiteljesedés felé. A Megváltó második eljövételére való várakozás és az arra való készülődés pedig nem a szorongás, hanem a hála és az öröm jegyében zajlik. Ennek alapja pedig az alábbiakban található.

Már Jézus szavai azt fejezik ki, hogy a halálára való emlékezethez szorosan hozzátartozik a váradalom. Ő emberként elhozta a mi világunkba az üdvösségnek a lehetőségét: azaz azt a lehetőséget, hogy az élet ne porrá legyen, hanem kibontakozzék. A kereszthalála és feltámadása a mi történelmünkben *konkrét történelmi eseményként* valósággá tette ezt a halál fölötti győzelmet,

⁶⁸ *Istentiszteleti Rendtartás a Magyarországi Református Egyház számára*; MRE Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1985., 99.o.

amely minden kor minden emberének lehetővé tette az üdvözülést. A jelen világ, amelyben ennek emlékezetét ünnepeljük, még magán hordja a halál erőinek jegyét, az „ősátok” terhét. Jézus mennybemenetelével azonban e teremtett világ azon darabja, ami Jézus Krisztus Máriától felvett teste, már az Atya dicsőségében van: tehát abban a valóságban, amin már a halál erői többé nem uralkodnak. A vele való tényleges kapcsolat tehát kulcsfontosságú ahhoz, hogy az üdvösség forrása ebben a világban, amit terhel még az átok, „védett” módon elérhető legyen. Azaz, legyen tiszta forrás, olyan esemény, ahol az üdvösség központi kijelentése a maga romolhatatlan valójában elérhető. A cél, ami felé a hívő életét irányítja már „e világ” felett, azaz a világ átok alatti mivoltán kívül van. Ezért érthető, hogy a részesedés a kereszten hozott győzelemből eleve magában foglalja e győzelem teljességének a váradalmát. Azt a teljességet, amikor az élet a átok terhe alól teljesen felszabadulva Krisztus diadalával jelenhet meg. Ez a részesedés pedig Jézus Krisztus rendelése és ígérete alapján azon asztalközösségben van, ahol a Szentlélek ereje által a teste – amely az átok súlyát elhordozta, feltámadásával legyőzte, és most a dicsőségben van – táplálékként, életet adó forrásként adatik. Ez egyben a garancia arra, hogy aki ebben a testben részesül, maga is el fog jutni teljes emberi mivoltában az Atya dicsőségébe, ahol az átok nélkül az élet kibontakozhat, elérheti teljességét. Mint ilyen, az úrvacsora része a bűnbánat, de alapvetően hálaadásra és öröme hív.

Az őskeresztyén úrvacsora hálaadása

Mindezek után érthető, hogy az első keresztyén gyülekezet úrvacsoráját miért az öröm és a hálaadás hatotta át. A fent idézett, Apostolok Cselekedeteiből vett idézetten kívül három kora keresztyén írást említünk meg, ahol az úrvacsora hálaadó jellege kidomborodik.

a) *A Didaché*⁶⁹

A Didachéban találjuk az úrvacsorai hálaadó ima első leírását.⁷⁰ Szépen kidomborodik belőle mindaz, amit fentebb mondtunk: az asztalközösség hálaadó imája, amely úrvacsoraként ünnepelve Jézus Krisztus kijelentésének eseményébe ágyazódik, és az eljövetele felé mutat. A szerző „eucharisztíának”, hálaadásnak nevezi, és annak megünneplését is hálaadásnak: „Περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας, οὕτως εὐχαριστήσατε”⁷¹ (*A Hálaadásról /t.i. a hálaadás szertartásáról/: így adjatok hálát: ...*) Figyelemre méltó, hogy először a kehely fölötti áldást írja, utána a kenyér fölöttit, illetve az, hogy nem szerepelnek a szerezteségi igék. A nagy hálaadó imát az úrvacsora vétele után hozza, az egykori zsidó páskavacsora mintájára. Magán viseli a „berakah” hagyomány jellegzetességeit: az „anamnézis” egy hálaadás a Krisztusban beteljesedett kijelentésért és az örök élet ajándékáért. Hálát ad a teremtésért, valamint az élet ajándékáért, amit Isten táplál és fenntart. Ehhez kapcsolódik hozzá szorosan az örök életre tápláló eledelért való hálaadás, amit Isten „Szolgája által adott”.

69 VANYÓ LÁSZLÓ (1983, SZERK): *Óskeresztyén írók 3., Apostoli atyák*; Szent István Társulat, Budapest., 93-101.

70 DIDACHÉ, IX.-X. Lásd: DIDACHÉ: <https://www.ccel.org/l/lake/fathers/didache.htm> [2020. 01. 16.]

71 DIDACHÉ,.: <https://www.ccel.org/l/lake/fathers/didache.htm> [2020. 01. 16.]

Ezután közbenjárás az egyház egységéért, amely már Isten eljövendő országa felé mutat. „*Jöjjön a kegyelem és múljon el e világ!... Maran athá! Amen*”⁷².

Az imádságokból az tűnik ki, hogy azok, akik az úrvacsorában részesültek, abban a biztos hitben vettek részt ebben az asztalközösségben, hogy az örök élet részesei, akik az úrvacsora sákramentumán keresztül ebben a mulandó életben az örök életet tápláló eledelt kapják. Mindezekkel együtt az Úr visszajövetelére készülnek, és várják mindannak teljes megjelenését, ami jelenleg csak jelekben mutatkozik meg.

*b) Jusztinosz első apológiája*⁷³

Jusztinosz az első apológiájában mutatja be az úrvacsora menetét. Érdekes, hogy a „rendtartás” leírásakor ő sem említi a szereztetési igéket, csak a leírás után, mintegy magyarázatként fűzi hozzá. A lényeges elem a kenyér és a bor fölött mondott hálaadó imádság, ami egyben a megemlékezés: „*(az előljáró) kezébe veszi, dicséretet és dicsőítést mond a mindenség Atyjának a Fiú és a Szentlélek neve által, hálát ad neki és áldást mond hosszasan azokért, amiket nekünk adott, hogy ő bennünket ezekre méltatott.*”⁷⁴

Jusztinosz is „eucharisztianak”, hálaadásnak nevezi az úrvacsorát. Nem kap külön hangsúlyt a váradalom, de annál jobban hangsúlyozza, hogy akik e közösségnek a tagjai és részesülnek az úrvacsorából, azok megváltozott élete arra hivatott, hogy Isten Országának igazságát jelenítsék meg ebben a világban.

c) Hyppolitus: Traditio apostolica

Hyppolitus művében szereplő eucharisztikus imádságot is meg kell említenünk. A műben a harmadik század elejére már megszilárdult eucharisztikus imádságot találunk, amely azt mutatja, hogy az egyház latin felében az úrvacsorának hálaadó jellege már meghatározó módon jelen volt. Az imádságban már benne van a latin kánon rezponzorikus formában induló prefációja (sursum corda), amely megemlékezés és hálaadás Krisztusért, Isten Igéjéért, aki által a világot Isten megteremtette, aki testté lett, és elszenvedte a megváltó halált. Az imádság megemlékezik az úrvacsora alapításáról is Krisztus kereszthalálának és feltámadásának kontextusában.

Lényeges eleme, hogy Jézus haláláról és feltámadásáról megemlékezve felajánlja Istennek a kenyeret és a bort, hálát adva azért, hogy Isten elé állhat a gyülekezet. A gesztus központi eleme a Krisztus teste megtöretésének emlékeként megtört kenyér és a kiontott vérének jeleként kitöltött bor, illetve ezek felajánlása Istennek, hiszen ezzel a gesztussal az egész gyülekezet önmagát ajánlja Istennek Krisztus áldozata által.

72 DIDACHÉ, In: VANYÓ LÁSZLÓ (1983, SZERK): *Ókeresztény írók 3., Apostoli atyák*; Szent István Társulat, Budapest., 98.

73 VANYÓ LÁSZLÓ (1983, SZERK): *Ókeresztény írók 8., A II. századi görög apologéták*; Szent István Társulat, Budapest., 64-119.

74 JUSZINOSZ, I. APOLÓGIA, in: VANYÓ LÁSZLÓ (1983, SZERK): *Ókeresztény írók 8., A II. századi görög apologéták*; Szent István Társulat, Budapest., 117.

Genre ezt írja róla:

„A Traditio Apostolica eucharisztikus imádságának értelme és iránya világos: a közösség kenyeret és bort hoz Isten elé, Krisztus halálának és feltámadásának emlékezetének jegyében és mindezért hálát ad. Eközben ugyanakkor azzal a valósággal együtt, mely e jelhez kötött, kifejezi a készségét az önmaga odaajándékozására Istennek és az embereknek Krisztus követésében. A közösség által felajánlott kenyér és bor Krisztus követésének a jele, amiért Ő a közösségért életét adta a kereszten.”⁷⁵

Az úrvacsora gesztusa a hálaadás gesztusa, az Istennek szentelt élet felajánlása Krisztus áldozata által.

A három mű természetesen nem ad átfogó képet a korabeli keresztyén úrvacsorai gyakorlatról, ám e helyütt ahhoz elegendő, hogy lássuk: az úrvacsorának hálaadó jellege az úrvacsora „anamnézisével” szorosan együtt járt. Az egykori páskavacsora hálaadó imádságának jegyeit tovább örökölte, és mindezt az Úr Jézus rendelése szerint a keresztyének és feltámadásának titkára értelmezte.

„Az Úr halálát hirdeti és annak jótéteményét kínálja nekünk, hogy felkészítsen minket az ő visszajövetelére”

Az 1985-ös ágendánk ezen mondata kulcsfontosságú. Annyit kell hozzátenni, hogy nem csak a látható jegyekre vonatkozik, hanem az egész sákramentumra, az egész szertartásra. Így a kenyér megtörése, a kehely felemeltetése, a hálaadó imádság és bűnvallás, hitvallás és az úrvacsora vétele mind hozzátartozik ahhoz a látható eseményhez (történéshez), amely a láthatatlan valóságot jelenti ki. E mondat alapján szeretném röviden elmélyíteni a fentebb bemutatottakat, hogy az úrvacsora hálaadó jellegét még jobban megértsük.

a) *Az Úr halálát hirdeti*

Jézus Krisztus kereszthalála a történelmünkben egyedi, megismételhetetlen pillanat. Mind emellett az egész történelem központi pillanata, hiszen az átoknak alávetett történelem folyásán belül itt győzedelmeskedett az áldás. Az élet megszabadítása történelmi pillanat. Ez az ember életének minden dimenzióját átöleli, és meghatározza. Meghatározza így a teremtett világgal való kapcsolatát, amelyet Isten rábízott, hogy azt őrizze és művelje. Meghatározza ezért a munkáját, ami által a teremtett világ „átmegy a kezén”, formáltatik, alakítottatik. Ebből kifolyólag meghatározza a megélhetését is, hiszen keze munkájának gyümölcse a kenyér – akár képletesen, akár konkrétan szólva – amely a keze között átment, élelemmé formált teremtett világ. Isten áldásának és a munkának gyümölcse, amely a testet táplálja. Meghatározza az egymással ápolt kapcsolatokat, a közösségeket, amelyeknek az egyik legfontosabb eleme az asztalközösség. Krisztus kereszthalála tehát az a történelmi pillanat, ahol a történelmünket terhelő átok legyőzöttetik. Ezért azon

75 GENRE, ERMANNO (2007): Im, 94.

asztalközösségnek az áldása, amely ezen keresztáldozat eseményébe vonattatik bele a Szentlélek ereje által, méltó, hogy a szavak szintjén is hangoztassa a teremtést, gondviselést és megváltást. A „kenyeret terhelő átok” győzetik le. Így az ember élete a maga teljességében feltartóztathatatlanul halad a teljesség felé, élete lehetőséget kap arra, hogy az örök életbe torkoljon. Az úrvacsorában hirdették meg a győzelem központi eseménye mint egy olyan esemény, amihez „lehet” csatlakozni.

Csupán ezeket említve látjuk, hogy a „kenyér”, amit a gyülekezet az úrasztalára visz, az istentisztelet kezdetével elveszíti azon jelentőségét, hogy ki vette, ki sütötte, ki szelte fel. Látható jegyként jel. Jele mindannak, amit az imént említettünk: az átok alatt élő ember keze munkájának, megélhetésének, közösségeinek jele. Az az ember, aki a hitben megkapja azt a kegyelmet, hogy életének igaz gyümölcsei az átok ereje nélkül, örök érvényt kapjanak. A kenyér az istentisztelet kezdetével a gyülekezet kenyere, amelynek tagjai még az átok súlya alatt ugyan, de Krisztusba vetett hit folytán Krisztus kereszten aratott győzelmének részesei.

b) Annak jótéteményét kínálja nekünk

Jézus Krisztus keresztségében a megváltás egyszer és mindenkorra elvégeztetett. Ám a mindenkori ember még az átok alatt lévő világban él abban az időben ami – egyelőre – még ellene dolgozik. Ezért a mindenkori gyülekezet életének legfőbb központi eseménye az úrvacsora, hiszen a Szentlélek ereje által meghatározott *emlékezet* e sákramentumban emeli bele a gyülekezetet a kereszt misztériumába. Ez nem csak azt jelenti, hogy a kereszt átok feletti győzelme *jelen* van. Nem csak azt kínálja nekünk, mint jótéteményt. Azt is jelenti, hogy a megdicsőült testtel lépünk közösségre. Azzal a testtel, amely már az Atya dicsőségében, tehát az átoktól mentes valóságban van – ahol az idő már nekünk dolgozik. Az ember és világának helyreállítása már most konkrét, hús-vér valósággá válhat. Az úrvacsora által kínált kegyelem a mindenkori istentisztelet „terében és idejében” hirdeti, hordozza és kínálja a helyreállítás kegyelmét. Kiindulva Jézus keresztségétől, a vele újra és újra szövetségi közösségre lépő híveken át, azokból közösséget formálva egészen a megdicsőülésig.

Az úrvacsora mint Jézus Krisztus művének anamnézise a legkiválóbb módon testesíti meg ezt a helyreállítást. Az úrvacsorai asztalközösségben, mint mondtuk, a kenyér a gyülekezet kenyere, amelyben minden résztvevő hivatott felismeri a maga keze munkájának gyümölcset. Az a tény, hogy mindez Jézus Krisztus művének emlékezete, azaz Jézus Krisztus művébe emeltetik bele, azt jelenti, hogy egyben a beteljesedés szintjére emeltetik: a hittestvérrel együtt megünnepelt és elfogyasztott étel a romlandó étel jegye által a romolhatatlan ételt hirdeti és kínálja. A mi törékeny természetünk, tökéletlen kenyerünk van az asztalon, de általa Isten hirdeti a tökéletlenségünk elfogadását, helyreállítását és felemeltetését. Ezért szövetségi közösségre lépés és a kiengesztelődés a Jézus Krisztus által megvalósított Új Szövetség, új élet valóságába lép be. Az úrvacsora közösségi jelentősége egy *másik szintre* helyeződik át: Isten Országának „koinoniájának” szintjére.⁷⁶ A közösségben megélt élet részesévé lesz a húsvéti eseménynek, mely a teljesség felé tart. Létének

76 GENRE, ERMANNO (2007): Im, 55.

alapeleme ez a „koinonia”, a keresztdozatból fakadó másik „jótétemény”, amit az úrvacsorában Szentlélek kínál nekünk. A közösség és megosztás, az egymásért hozott áldozat és a befogadás.⁷⁷

Jézus Krisztus gyülekezete az úrvacsora ünneplésekor *az a nép, akit Isten itt és most* kivezet az átok alól és az új életre vezet. A nép, amelyet táplál testével és vérével. Ez a tény az élet minden oldalát meghatározza: az újjá teremtett élet egy új életformát von maga után. Ez nem a parancsolatok betartásán alapul, hanem a megkegyelmezett ember világhoz és embertárshoz fűződő viszonyának megváltozásán a fent említett „koinonia” dimenziójában. Az úrvacsora ezért a hívő élet – úgy a személyes, mint a gyülekezeti élet – középpontjaként az élet forrása és annak torkolata is. Az cselekmény, ami által minden amit a hívő ember és a hívő közösség mond, vagy tesz, beletorkollik a hálaadásba, a hálaáldozatba.⁷⁸

Amikor Jézus az úrvacsora kelyhéről kijelenti, hogy az az Új Szövetség kelyhe, a testével és vérével való asztalközösséget az Új Szövetség asztalközösségeként is értelmezi. Az Új Szövetség, amelynek megígért földje már Isten Országá, Isten közvetlen királyi hatalma. A hívő életét immár ez határozza meg: úgy áll a testvérekkel az úrvacsora közösségében, mint megszabadított, megváltott ember, aki Krisztus által áll az Atya előtt, Isten Országának hatalma alatt. A szövetség vérében való részesedés ennek tudatos elismerése és megvallása. A vér „magára vétele”, a megújult élet valódi befogadása a hit dimenziójában: a bárány vére megment a pusztulástól, és egyben Isten Országának erejével táplál.

Az Új Szövetség által meghatározott új élet a „háládatos élet.”⁷⁹ Ez a meghatározottság ugyanis ebben a folyamatban tárul elénk: a élet, melyben Isten kegyelme megmutatkozott, a hívők közösségében Krisztus húsvéti művének eseményében felajánlják Istennek. Az 1985-ös agenda ezen kérdése: „*Ígértek-e, hogy hálaból odaszánjátok magatokat élő, szent és Istennek kedves áldozatul?*” a háládatosság ezen valóságára hívja fel a figyelmet. A hívő élete ajánlják fel Istennek azért, hogy az a kegyelem, amiben az úrvacsora által itt és most részesedik, a mindennapi életében *teret kapjon*. Ezért a döntés, miszerint a hívő vesz *ebből* a kenyérből és iszik *ebből* a pohárból ott és akkor egzisztenciális döntés: a hálaadás, háládatosság gesztusa. A bűn és a halál miatt megalázott élet Krisztus által mindenestől Isten elé kerül, értelmet és célt nyer. Ezért az úrvacsora a háládatos élet középpontja.

c) Felkészít az ő visszajövetelére

Az az állítás, hogy az úrvacsora a teljes húsvéti művet jeleníti meg, magába foglalja Jézus megdicsőült testével való közösséget is. Ám ennél tovább lép. Meghirdeti azt a jövőt, amikor az egész valóságunkat ugyanaz a dicsőség fogja meghatározni, ami most az ő Máriától felvett testét. Jézus Krisztus eljövételének váradalma ezért célt ad a mindenkori hívő életének csakúgy, mint a

77 v.ö.: U.o. 48kk.

78 V.ö. Kol 3, 17.

79 V.ö.: Heidelbergi Káté 2. kf., mely egyben a teljes Káté logikáját és szerkezetét összefoglalja. Lásd: Heidelbergi Káté. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2013., 11.

gyülekezet szolgálatának. Nem egy földi célt a sok közül, hanem azt, amelynek horizontjában minden más földi cél relatív, és amelynek horizontja minden más földi cél mértéke és ítélője.

Ez az úrvacsora ünneplésének hihetetlen nagy távlatokat nyit. E cikk terjedelme nem engedi meg, hogy kitérjünk minden részletre, de a teljesség igénye nélkül meg akarok említeni néhányat: a teremtésvédelem, társadalmi szerepvállalás, a bűnösökkel való bánásmód, a ránk bízottakkal való bánásmód. Az egész emberi élet kikerül az átok terhelte embert sújtó ítélet dimenziójából, és a kegyelem alatt élő, életre hívott emberként állítja elénk. Mégpedig azon életre hívottként, amely Jézus Krisztus eljövételével megmutatja mindazt a szépséget, amit Isten benne elrejtett.

A váradalom ezért kikerül a szorongás sötétségéből a remény világosságára. Hálaadás lesz azért, hogy ezen reménységgel várakozhat a hívő és a gyülekezet egyaránt. Hálaadás azért, hogy minden hitben végzett munka, minden hitben cselekedett tett Isten Országának jelenlétét hirdeti abban a biztos tudatban, hogy az, ami most csak jelekben látszik, meg fog mutatkozni a maga teljes valóságában.

Néhány gyakorlati megfontolás

Jelen cikkben kizárólag néhány olyan szempontot elevenítettem fel, amelyek az úrvacsora hálaadó jellegét támasztja alá. Nem törekedtem a teljességre, inkább a lényeges mozzanatokat akartam kiemelni. Ezek már önmagukban is elégségesek ahhoz, hogy úrvacsorai gyakorlatunkat mérlegre tegyük. A Biblia mérlegére, illetve azon horizont fényébe, amelyről fentebb írtunk. Ha ugyanis az eljövendő dicsőség váradalma olyan horizontot állít, amely minden földi cél mértéke és ítélője, akkor igaz ez az úrvacsorai gyakorlatunkra is.

A bűnbánat tartása természetesen szerves része, hiszen sákramentumról van szó, ami mindig az ingyen kegyelmet meghirdető Isten és a megtérő ember találkozása. Viszont a bűnbánat nem terhelheti az úrvacsora egészét, mert akkor a hálaadás és a meghirdetett öröm nem csak, hogy háttérbe szorul, de el is veszhet. Olyan lenne, mintha az egyszerűsége hivatkozva fekete-fehérben szeretnénk bemutatni a szivárványt.

Az „áldásmondás”, avagy a megemlékező hálaadó imádság fontos része az úrvacsorának. Erről szól maga az úrvacsora, és ennek a megemlékezésnek ezért szót is kell kapnia. Hangoznia kell annak, amit a gesztus kifejez. Nem csak a bibliai, de a korabeli keresztény iratok is tanúskodnak erről. Ebből a szempontból az ágendánk szerinti úrvacsorai imádságok közül az első, a második, és a negyedik kiváló példa. Ez az az „anamnézis”, amiről szól az úrvacsora asztalközösségének áldásmondása. Természetesen nem kánoni kötelmet értek ezalatt, hanem azt, hogy az ezen úrvacsorai imádságokban felhozott példák tényleg *példák*: amikor a lekipásztor saját szavaival áll az úrasztalához, ezeknek gerince, alapja jelen kell, hogy legyen.

Az úrvacsorai énekek megválasztásánál is komoly alapot fektet le az úrvacsora hálaadásként való értelmezése. Amikor a hívő az úrvacsora vételéhez járul a liturgiánk szerint már

meghirdetett a bűnbocsánat. Továbbá pont azt a gesztus fogja végrehajtani a hitben, hogy Krisztus megtöretett testének bünt és halált legyőző hatalmát megkapja, vérére magára veszi és a Krisztus élő, megdicsőült testével táplálta az élet győzelmének kiteljesedésére. Megfontolandó tehát, hogy az énekkultúránk mit fejez ki, avagy a tudatos énekválasztással mire neveljük és így mire tanítjuk a gyülekezeteinket. Vannak nagyon szép úrvacsorai énekeink, amelyeknek helye van az úrvacsoraosztáskor. Helye van az adott ünnephez dicséreteinknek, hálát kifejező énekeinknek is. A horizont, amit az úrvacsora ünneplése nyit, az énekrepertoárunkat is szélesre tárja.

A Szerző a Győr-Szabadhegyi Református Egyházközség lelkipásztora, a Teológiai Akadémia öregdiákja.

„HAGYD AZ ÚRRA UTADAT...”

– HATODÉVES BESZÁMOLÓ –

Írta: Strifler Zoltánné

„A hit pedig a remélt dolgokban való bizalom és a nem látható dolgok létéről való meggyőződés.”
(Zsid11,1)

Áldás és békesség az Olvasónak!

A fenti Ige a lelkészi szolgálatra való elhívó ígém volt, amely az elmúlt évek alatt mindig reménységet és bizalmat adott az Úrban! Strifler Zoltánné, leánykori nevemen Csöngedi Nikolett vagyok a Pápai Református Teológiai Akadémia hatodéves hallgatója. Az a megtisztelő felkérés ért, hogy írjak pár sort hatodéves szolgálatomról. Az alábbiakban ennek igyekszem eleget tenni.

A hatodéves gyakorlatra szóló kirendelésemet a Győri Református Egyházközség gyülekezetébe kaptam Wagner Tamás elnöklelkész mentorálásával. A város adta lehetőségekből kifolyólag feladataim sok területet fednek le. Kötelező hittanoktatási gyakorlatomat a hatosztályos Bencés Gimnáziumban folytathatom, ahol a kis- és nagykaszk korosztállyal foglalkozhatok heti több órában. Emellett többször volt lehetőségem általános iskolában is hospitálni és órát is tarthattam. A gyülekezet fenntartásában van egy egyetemistákból álló lánykollégium, ahova minden héten szerda esténként járok. Célunk, hogy a kollégium közösségét lelki közösséggé érleljük. Ezért igyekszünk mindig változatos programokkal előállni. A társasjáték estektől kezdve, a közös főzésen át, a hétindító reggeli áhítatokkal és különböző beszélgetős, elmélkedős alkalmakkal szeretnénk a lányoknak élményét és közösséget adni, a nyüzsgő, nagyvárosi léten túl egy kis bázist biztosítani, hogy megpihenhessenek, feltöltődhessenek, barátokra, testvérekre tegyenek szert. Nagyon szeretek a lányokkal együtt lenni. Hálás vagyok, hogy beengedtek az életükbe és többükkel igen jó

barátságba is kerülhettem. Ebből kifolyólag gyakran van lehetőségem lelkigondozásra, személyes beszélgetésre is.

Emellett az Úr ebben az évben még egy különleges feladattal is megbízott. Győrben a Széchényi Egyetemen Református Egyetemi Lelkészség működik, amelynek lelkésze Bella Violetta. Úgy alakult, hogy ebben a tanévben lehetőséget kaptam betekinteni az egyetemi lelkészi szolgálatba Violetta mellett és helyett. Így az őszi szemeszterben az Apáczai Csere János Karon tarthattam néhány órát, valamint az egyetemi gyülekezet alkalmaiba is bekapcsolódtam. Nagy élmény volt mind a kettő szolgálati terület. A tanítás azért is, mert ha az Úr is jönnek látja ezt a szándékot, szeretnék továbbtanulni és majd tanítani is. Jó próba volt. Az egyetemisták közötti gyülekezeti szolgálat pedig azért nagy áldás, mert hasonló korú fiatalokkal lehettem együtt, akikkel hasonló életszakaszban járunk, így támogatni, bátorítani és vezetni tudtuk együtt, egymást. Mivel nem csak református, hanem evangélikus és katolikus egyetemi lelkészség is működik az egyetemen, így ökumenikus programokat is szervezünk a lelkipásztorokkal együtt ebben a szemeszterben. Hálás vagyok ezért a kegyelemért is!

Ezek mellett pedig minden gyülekezeti szolgálatba is bekapcsolódhatok. Ifjúsági missziót végzünk, amelynek keretén belül a konfirmandusokat igyekszünk egy lelki közösségé kövacsolni a különböző programokon keresztül. Lehetőségem van igei szolgálatok végzésére is. Így volt már úrnapi-, sákramentális-, és temetési szolgálatom is. A gyülekezetnek van egy dicsőítő zenekara, ahol az Úrnak énekelhetünk és zenélhetünk. Emellett, amikor időm engedi igyekszem a gyülekezet kisköreiben is jelen lenni és szolgálni.

Összességében elmondhatom, hogy nagyon hálás vagyok az Úrnak, hogy ide hozott Győrbe, mert valóban Ő az, aki tudja, hogy mire is van nekünk igazán szükségünk, ahhoz, hogy fejlődjünk ismeretben, tudásban, hitben és szeretetben. Ezért legyen az Övé a dicsőség és kívánom, hogy mindannyian éljük meg az Ige igazságát: *„Hagyd az Úrra utadat, bízzál benne, mert ő munkálkodik.”* (Zsolt 37,5)

A Szerző VI. évfolyamos teológushallgató.

HIVATALI HÍREK

Dr. Németh Tamásné Schédl Tímea
rektori hivatalvezetőtől

2020. 01. 16. szakbírálókat átadása a hallgatóknak

2020. 01. 22. záróvizsga (katechéta szak)

2020. 01. 28. hatodéves minősítés

2020. 01. 29. őszi félév vége; lecke-könyvek leadása

2020. 02. 02. félévkezdő csendesnap

2020. 02. 03. tavaszi félév kezdete; beiratkozás;

2020. 02. 03 – 07. ETN tárgyfelvétel

2020. 02. 04. szenátusi ülés

2020. 02. 10. leckekönyvek felvétele

A Kátéból vett idézetek a „Heidelbergi Káté. Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2013.” c. kiadásból valók.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

1. Kérjük, hogy lapunkba szánt írásaikat az alábbi irányadó formai követelményeknek megfelelően küldjék el *Szerkesztőségünknek*: a szöveget balra zártan (vagy sorkizártan), Times New Roman betűtípusban, 12 pontos betűmérettel, egyes sorközzel, valamint 2,5 cm-es margóval készítsék el.

2. Kérjük, hogy tudományos igényű cikk esetén a lábjegyzetek folyamatos számozással következzenek egymás után.

3. Példák a lábjegyzetelésre:

Egy szerző esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cím, Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Több szerző esetén: Főszerkesztő neve (ÉVSZÁM, SZERK): Cím, Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Tanulmány esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Tanulmány címe. In: SZERKESZTŐ (ÉVSZÁM, SZERK): Kötet címe. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Folyóiratcikk esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cikk címe. In: FOLYÓIRAT CÍME, évfolyama, lapszáma, oldalszám (-tól-ig).

4. Tudományos igényű cikk küldése esetén kérjük, ne készítsenek teljes bibliográfiát, hanem a fentebb látható módon lábjegyzetelésben jelezzék a hivatkozott mű adatait.

5. Kérjük, hogy amennyiben a részünkre megküldött írást a későbbiekben máshol megjelentetik, a megjelentetésnél mindenképpen jelezzék, hogy az adott írás már megjelent egyszer a Pápai Kollégiumi Lapok hasábjain.

6. Hasonlóképpen, ha olyan írást küldenek részünkre, mely már egyszer megjelent egy másik lapban, legyenek kedvesek ezt megírni *Szerkesztőségünknek*, hogy a megjelentetés alkalmával ezt jelezhessük.

7. Szerzőink számára tiszteletpéldányt biztosítunk.

* * *

KÖVETKEZŐ LAPZÁRTA: 2020. FEBRUÁR 10.

A Pápai Kollégiumi Lapok a Pápai Református Teológiai Akadémia diákújsága. Nyomatott a Teológiai Akadémián. Írásaikat, észrevételeiket a Szerkesztők az alábbi elérhetőségre várják: pklujsag@gmail.com.

